

Microlepidoptera.hu

15

2019

Aglossa caprealis (Hübner, [1809]) | Pyralidae
Fotó / Photo: Csaniga Krisztina

Redigit
Fazekas Imre

Pannon Intézet | Pannon Institute | Pécs | Hungary
2019

A folyóirat évente 1–3 füzetben jelenik meg. Taxonómiai, faunisztikai, állatföldrajzi, ökológiai és természetvédelmi tanulmányokat közöl Magyarországról és más földrajzi területekről. Az archivált publikációk az Országos Széchényi Könyvtár Elektronikus Periodika Adatbázis és Archívumban (EPA) érhetők el: <http://epa.oszk.hu/microlepidoptera> valamint REAL J | EBSCO A folyóirat, nyomtatott formában, a szerkesztő címén megrendelhető.

Hungarian Microlepidoptera News. A journal focused on Hungarian Microlepidopterology. Can be purchased in printed form and in CD. For single copies and further information contact the editor.

Szerkesztő | Editor

FAZEKAS Imre

E-mail: fazekas@microlepidoptera.hu

Web: www.microlepidoptera.hu

A szerkesztő munkatársai | The editor's assistants

Ábrahám Levente (H-Kaposvár), Bálint Zsolt (H-Budapest), Barry Goater (GB-Eastleigh), Buschmann Ferenc (H-Jászberény), Gál Miklós (H-Komló), Nowinszky László (H-Szombathely), Puskás János (H-Szombathely), Pastorális Gábor (SK-Komárno), Szeőke Kálmán (H-Székesfehérvár), Tóth Sándor (H-Zirc)

Kiadványterv, tördelés, tipográfia | Design, lay-out, typography: Fazekas Imre

Kiadó | Publisher: Pannon Intézet | Pannon Institute | H-Pécs

Nyomtatás | Print: Rotari Nyomdaipari Kft., H-Komló

Megjelent | Published: 2019.12.02. | 02.12.2019

A Microlepidoptera.hu archívuma | Archives of Microlepidoptera.hu:

<http://epa.oszk.hu/microlepidoptera>

<http://www.microlepidoptera.hu>

REAL J

EBSCO

Minden jog fenntartva | All rights reserved

© Pannon Intézet | Pannon Institute | Hungary | 2019

HU ISSN 2062–6738

Tartalom – Contents

Buschmann F. & Pastorális G.: Új fajok és változások a Magyarországon előforduló molylepke-fajok névjegyzékében (Lepidoptera) New species and changes in the checklist of the Hungarian micro-moths (Lepidoptera)	5–19
Fazekas I.: A <i>Stenomiesius rufescens</i> (Retzius, 1783) a <i>Choreutis nemorana</i> (Hübner, 1799) parazitája Magyarországon (Hymenoptera, Lepidoptera) <i>Stenomiesius rufescens</i> (Retzius, 1783), a parasite of <i>Choreutis nemorana</i> (Hübner, 1799) in Hungary (Hymenoptera, Lepidoptera)	21–28
Fazekas I.: A <i>Cacoecimorpha pronubana</i> (Hübner, [1796–99]) új tápnövénye Magyarországon a <i>Hedera helix</i> L. <i>Hedera helix</i> L. a new larval foodplant for <i>Cacoecimorpha pronubana</i> (Hübner, [1796–99]) in Hungary (Lepidoptera: Tortricidae)	29–34
Fazekas I.: <i>Gynnidomorpha alismana</i> (Ragonot, 1883) elterjedése Magyarországon Distribution of <i>Gynnidomorpha alismana</i> (Ragonot, 1883) in Hungary (Lepidoptera: Tortricidae)	35–41
Könyvismertető – Book review	
Pyraloidea of Europe (Lepidoptera) Volume 4 Phycitinae – Part 1	20

Microlepidoptera.hu

Journal info

Name: **Microlepidoptera.hu**

ISSN: **ISSN 2062-6738**

Journal DOI: **10.24386/Microlep**

First published: 2010

Frequency: one to three volumes annually

Publication model: electronic and printed

Publisher: Pannon Institute | 7625 Pécs, Magaslati út 24. | Hungary

Digital Archiving

<http://epa.oszk.hu/microlepidoptera>

http://www.matarka.hu/szam_list.php?fsz=1205

<http://www.microlepidoptera.hu>

REAL J and EBSCO

Subscription

3000–4000 HUF/volume (in Hungary); 20–30 € / volume (in abroad)

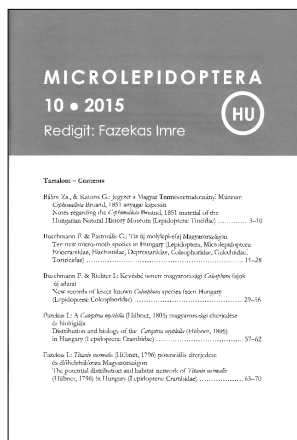
The periodical or individual issues can be obtained on the basis of exchange or via purchase.

Please contact the Editor.

Submission

Deadlines: 31 March and 31 December.

Editor: Imre Fazekas | e-mail: fazekas@microlepidoptera.hu

A megjelent kötetek pdf-ben is elérhetők:

<http://epa.oszk.hu/microlepidoptera>

http://www.matarka.hu/szam_list.php?fsz=1205

<http://www.microlepidoptera.hu>

REAL J | EBSCO

A folyóiratot a **MATARKA**, a magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa dolgozza fel. A kéziratok benyújtásához, a formai előírásokhoz a szerzők részletes leírásokat találnak az *Microlepidoptera.hu* honlapján: <http://microlepidoptera.hu>. A korábbi kötetek nyomtatott és CD formában a Pannon Intézet címen megrendelhetők: 7625 Pécs, Magaslati út 24.
E-mail: fazekas@microlepidoptera.hu

Új fajok és változások a Magyarországon előforduló molylepke-fajok névjegyzékében (Lepidoptera)

New species and changes in the checklist of the Hungarian micro-moths
(Lepidoptera)

Buschmann Ferenc & Pastorális Gábor

Abstract. Three micromoth species are recorded as new for the fauna of Hungary: *Trichophaga scandinaviella* (Tineidae), *Endothenia ericetana* (Humphreys & Westwood, 1845) (Tortricidae) and *Udea numeralis* (Hübner, 1796) (Crambidae). Occurrence of *Celypha doubledayana* (Barrett, 1872) (Tortricidae) and *Aglossa caprealis* (Hübner, [1809]) (Pyralidae) in Hungary is confirmed thus re-included in the Hungarian checklist. Several species: *Megacraspedus separatellus* (Fischer von Röslerstamm, 1843), *Scrobipalpa smithi* Povolný & Bradley, 1964 (Gelechiidae), *Elachista consortella* (Stainton, 1851), *E. dimicatella* Rebel, 1903, *E. infamiliaris* Gozmány, 1957 and *E. wieserella* Huemer, 2000 (Elachistidae) are deleted from the checklist due to various reasons which are discussed. *Elachista infamiliaris* Gozmány, 1957 syn. nov. of the *Elachista atricomella* Stainton, 1849. Nomenclatural and taxonomical changes of four species: *Megacraspedus balneariellus* (Chrétien, 1907), *M. podolicus* Toll, 1942 (Gelechiidae), *Chrysocrambus linetella* (Fabricius, 1781) and *Chrysocrambus cassentiniellus* (Herrich-Schäffer, [1848]) (Crambidae) are also discussed and the checklist is modified in accordance with the latest results.

Keywords. Lepidoptera, Tineidae, Elachistidae, Gelechiidae, Tortricidae, Pyralidae, Crambidae, new records, bionomy, distribution, Hungary.

Authors' address.

Buschmann Ferenc, H-5100 Jászberény, Lehel vezér tér 18. E-mail: busman.ferenc@gmail.com
Pastorális Gábor, Košická 22/39, 94501 Komárno, Slovakia. E-mail: pastoralisg@gmail.com

Bevezetés – Introduction

Alig egy éve jelent meg Magyarország molylepkéinek új névjegyzéke (Pastorális & Buschmann 2018), az azóta végzett vizsgálatok, gyűjtési eredmények és megjelent publikációk máris változásokat, elsősorban gyarapodást eredményeztek. Jelen munkánkban három, a magyar faunát tekintve új molylepke fajt ismertetünk (*Trichophaga scandinaviella* Zagulajev, 1960) (Tineidae), *Endothenia ericetana* (Humphreys & Westwood, 1845) (Tortricidae) és *Udea numeralis* (Hübner, 1796) (Crambidae). Beszámolunk kettő, a közelmúltban törölt faj (*Celypha doubledayana* (Barrett, 1872) (Tortricidae) és *Aglossa caprealis* (Hübner, [1809]) (Pyralidae) visszakerülésének hátteréről. Kettő fajt (*Megacraspedus separatellus* (Fischer von Röslerstamm, 1843) és *Scrobipalpa smithi* Povolný & Bradley, 1964 (Gelechiidae) kellő indoklással törölünk a névjegyzékből és közöljük a nevezéktani változásokat a *Megacraspedus balneariellus* (Chrétien, 1907) valamint *Chrysocrambus cassentiniellus* (Herrich-Schäffer, [1848]) (Crambidae) fajok esetében. Végezetül helyesbítő megjegyzéseket, pontosításokat fűzünk Lauri Kaila ez év nyarán megjelent, az Elachistinae (Elachistidae) alcsaládról írott világcatalógusának Magyarországról is említett néhány fajához, illetve azok adataihoz.

Rövidítések | Abbreviations:

MTM – Magyar Természettudományi Múzeum/Hungarian Museum of Natural History

GP – genitália preparátum

IgR – Ignác Richter

ZT – Zdenko Tokár

A magyar faunára új fajok – New species for the Hungarian fauna

Tineidae – Ruhamolyfélék

Trichophaga scandinaviella Zagulajev, 1960 (1–7. ábra – Figs 1–7)

Загулаев А. К. [Zagulajev A. K.] 1960. Настоящие моли (Tineidae). Фауна СССР 78: 1–268. Magyar név – Hungarian name: skandináv fészekmoly

A szerzők figyelmét egy nemrég Szlovákiában megjelent cikk keltette fel (Štefanovič 2018), amelyben a tanulmány írója közölte, hogy Szlovákiában a közismert *Trichophaga tapetzella* mellett előfordul a *T. scandinaviella* faj is. E hír alapján ivarszervi vizsgálat lett elvégezve egy Gyula mellett gyűjtött példányon s kiderült, az is a *T. scandinaviella* faj egyede. Ezt követően Buschmann F. magángyűjteményének „*tapetzella*” példányai is vizsgálat alá kerültek; az általa eddig gyűjtött 14 egyed mind-egyike szintén a *T. scandinaviella* faj képviselőinek bizonyult (GP & det. Z. Tokár).

Új adatok – New records. Hungary, Gyula, Városi erdő, 2013.V.13., 1 ♂, leg. & coll. G. Pastoralis, GP 28295 IgR, det. Ig. Richter; – Alattyán, Bereki-erdő, 2015.IX.17., 2 ex., GP 13506 ZT, ♂; Farnos, Rekettyés-ér, 2006.VIII.27.; Jászberény, 1996.IX.20.; Jászberény, jásdózsai útelágazás, 2009.IX.3., GP 13507 ZT, ♂; Jászberény, necsői-legelő, 2016.VIII.30., GP 13508 ZT, ♂; Jászberény, Újerdő, erdei fenyves, 2017.V.15.; Jászberény, újerdői homokterület, 2003.VII.30., GP 13509 ZT, ♂; 2010.VI.8.; Jászfelsőszentgyörgy, hajtai homoki tölgyes, 2003.V.7., 2 ex., GP 13505 ZT, ♀; Nagykáta (Egreskáta), Bata-tanya, 2010.VI.9.; Nagykáta, Hajtai TVT, Erek-köze, 1998.IX.27.; Nagykáta, Felső-Tápió, nyírfás, 2007.VIII.21., GP 13510 ZT, ♂; valamennyi példány leg. & coll. Buschmann F., det. Z. Tokár.

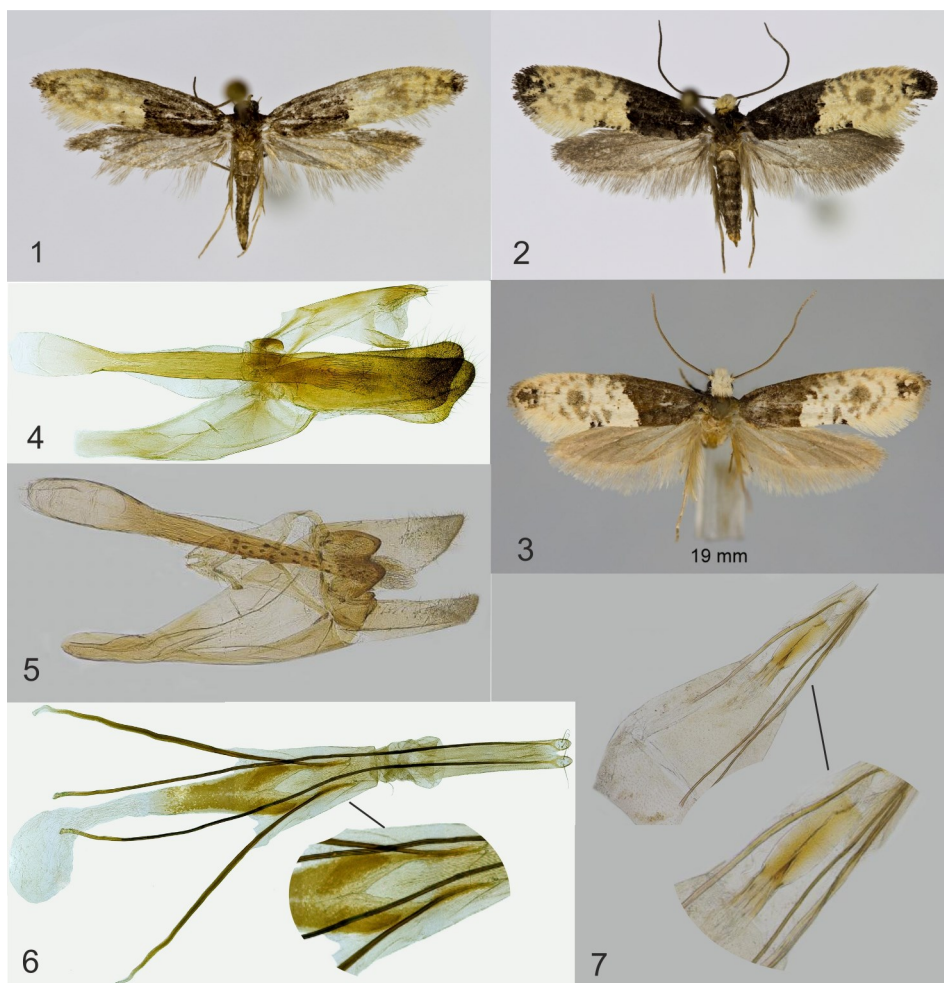
Diagnózis – Diagnosis. Megjelenésükben az imágók biztonsággal nem választhatók el a *Trichophaga tapetzella* (Linnaeus, 1758) fajtól. A „szembetűnő” különbség csupán annyi, hogy a *scandinaviella* átlag valamivel kisebb (15–22 mm fesztávolságú), a szárny belső, sötétebb, barnásfekete tere kissé ferdebben éri el az alsó szegélyt, külső fele gyakran gyenge halványbarnás árnyalatú foltozással kevésbé tiszta fehér, a szárnyvégi sötétszürke pontok szinte szabályos háromszöget alkotnak és így élesebben emelkednek ki a világos háttérből. Ezek a különbségek viszont annyira kicsik és relatívák a két faj között (főleg a már sokat repült, kopottabb példányoknál), hogy a biztos faji azonosítás csak ivarszervi vizsgálattal lehetséges.

Bionómia – Bionomy. A *scandinaviella* életmódja roppant hasonlít a rokon *T. tapetzella* fajéhoz, mely „állati eredetű anyagokban él” (Gozmány 1965). Štefanovič (2018) közlése szerint a *scandinaviella*-t Norvégiában az uhu bagoly (*Bubo bubo*) köpeteiből nevelték ki, ami alapján úgy tűnik, valószínűleg inkább a ragadozó madarakhoz társult és lárváik azok „fészektörmelékein” fejlődnek ki. Ezt az említett cikk írója saját megfigyeléseivel erősíti meg. Repülési ideje július – szeptember, a mesterséges fény vonzza.

Elterjedés – Distribution. Észak-európai faj, az irodalom alapján eddig csak Dánia, Svédország, Norvégia, Finnország, Litvánia, Lettország és Oroszország felső, európai részéről volt ismert. Újabban előkerült Szlovákiából (Štefanovič 2018) és Csehországból is (Sitek & al. 2019).

Élőhely – Habitat. Az eddigi tapasztalatok szerint „fészeklakó”, s inkább a bagolyalkatú ragadozó madarak fészkeléséhez kötődik, de nem zárható ki, hogy más ragadozó madarak közelében is megtalálható. Erre utalnak pl. a jászberényi adatok.

Megjegyzés – Comment. A Magyar Természettudományi Múzeum gyűjteményében több mint száz *T. tapetzella* néven besorolt egyed található egy tárlóban, azonban az előzőek okán felmerül a kérdés: valóban mind az-e, vagy akad közöttük *scandinaviella* is? Ennek eldöntéséhez viszont az említett MTM-i gyűjtemény, a vidéki múzeumok és más magángyűjtemények anyagainak legalább a nagytájak/települések szerinti

1. **ábra – Fig. 1.** *Trichophaga scandinaviella* Zagulajev, 1960 ♂, imágó/adult, 15 mm, Hungary, Gyula, városi erdő, 2013.V.9., leg. & coll. Pastorális, det. & fotó/photo: Ig. Richter
2. **ábra – Fig. 2.** *Trichophaga scandinaviella* Zagulajev, 1960 ♀, imágó/adult, 18,5 mm, Slovakia, Komárno, 2018.IV.28., leg. & coll. Pastorális, det. & fotó/photo: Ig. Richter
3. **ábra – Fig. 3.** *Trichophaga tapetzella* (Linnaeus, 1758), imágó/adult, (fotó/photo: F. Kosorín).
4. **ábra – Fig. 4.** *Trichophaga scandinaviella* Zagulajev, 1960, ♂ genitália/genitalia, gen. prep. GP 28295 IgR, det. & fotó/photo: Ig. Richter.
5. **ábra – Fig. 5.** *Trichophaga tapetzella* (Linnaeus, 1758), ♂ genitália/genitalia, det. & fotó/photo: F. Kosorín.
6. **ábra – Fig. 6.** *Trichophaga scandinaviella* Zagulajev, 1960, ♀ genitália/genitalia, gen. prep. GP 28294 IgR, det. & fotó/photo: Ig. Richter.
7. **ábra – Fig. 7.** *Trichophaga tapetzella* (Linnaeus, 1758), ♀ genitália/genitalia, det. & fotó/photo: F. Kosorín.

Megjegyzés - Comment: Nagyított részletek / magnified details (6-7. ábra | Figs. 6-7): Fazekas I.

egyek példányain mihamarább ivarszervi ellenőrzésre volna szükség. Ezek eredménye egy külön tanulmány témája lehet. A két faj neveinek ivarszervei jelentősen különböznek, amelyek alapján könnyen elkülöníthetők egymástól.

Tortricidae – Sodrómolyfélék

Endothenia ericetana (Humphreys & Westwood, 1845) (8–9. ábra – Figs 8–9)

Humphreys H. N. J. O. Westwood 1845: British Moths and Their Transformations Volume II.: I–XIX, 1–268, London. Magyar név – Hungarian name: menta-tükrösmoly

Új adatok – New records. Hungary, Szögliget, Szalamandra ház, 2016.VII.06., 1 ♂, leg. Pastoralis, GP 28101 IgR, det. Ig. Richter, coll. MTM Budapest.

Diagnózis – Diagnosis. Közepes termetű faj, szárnyfesztávolsága 15–18(20) mm. Alapszíne barna (egyek példányoknál szürkés- vagy vörösesbarna), a szárny belső, fő felőli egyharmada mindig kissé sötétebb. A felső szegély érintésével kezdődő, de az alsó szegélyt soha nem érő középsáv a szárny közepén erősen kiszélesedett, nagy, olykor elmosódó szélű sötétbarna folt alakult; ez a rajzolat legszembeszökőbb eleme. A külső szegély előtti sávszerű folt (subterminal fascia) halvány, elmosódott szélű, hasonlóan az alsó szegélyt szintén soha el nem érő folthoz (tornal blotch). A szárnyakat rendszerint keresztirányú sűrű vonalkázás tarkítja, amely által az márványozottnak tűnik; a külső szegélyen az erek végződését sötétbarna pontok jelzik. A rojt színe olyan, mint az alapszín. Hátsó szárnya szürkésbarna, rojtja kissé világosabb, egy sötét választóvonallal. Tora a szárnyközépi nagy folt színéhez hasonló, testének egyéb részei olyanok, mint az alapszín; a potrohszelvények szőrzetének alsó fele sötétebb, mint a felső, ezért a potroh gyűrűzöttnek látszik.

Hasonló faj – Similar species. A mindenütt előforduló és polifág *E. quadrimaculana* (Haworth, [1811]) faj nagyobb (18–22 mm), nyújtottabb szárnyú és általában jóval világosabb, alapszíne gyakran szürkés árnyalatú krém- vagy világos sárgásbarna, a nagy „középfolt” sejt fölötti része elmosódott, szinte beleolvad az alapszínbe, egyébként a foltjai igen sötétek, feketésbarnák, hátsó szárnyai pedig világos szürkésbarnák.

Bionómia – Bionomy. Az irodalom szerint az *ericetana* lárvái a mocsári tisztosfű (*Stachys palustris*) és más *Stachys* fajokon (*S. sylvatica* ?), valamint a mezei menta (*Mentha arvensis*) szárában és gyökerében fejlődnek. Az imágók július – augusztusban repülnek, a mesterséges fény vonzza őket.

8. ábra – Fig. 8. *Endothenia ericetana* (Humphreys & Westwood, 1845), ♂, imágó/adult, 19 mm, Hungary, Szögliget, Szalamandra ház, 2016.VII.06., leg. Pastoralis, GP 28101 IgR., det. & fotó/photo: Ig. Richter.

9. ábra – Fig. 9. *Endothenia ericetana* (Humphreys & Westwood, 1845), ♂ genitália/genitalia, gen. prep. GP 28295 IgR, fotó/photo: Ig. Richter.

Elterjedés – Distribution. Palearktikus faj. Európában elterjedt – kivéve a legészakibb és legdélebbi részeket; Közép-Európában csak Magyarországról nem volt eddig ismert.

Élőhely – Habitat. Elsősorban a magasabb területeken elterülő rétek és legelők (ott mezőgazdasági területeken is előfordul), síkvidékeken ritka. A Brit-szigeteken lokális és visszaszorulóban van.

Megjegyzés – Comment. A Közép-Európa sodrómolyait ismertető könyvében Razowski (2001) még *E. trifoliaria* (Herrich-Schäffer, 1851) néven ismertette, de a Tortricidae of Europe című munkájának 2. kötetében (Razowski 2003) már helyesen, a nemzetközileg általánosan elfogadott és érvényes *Endothenia ericetana* (Humphreys & Westwood, 1845) néven közölte. Az MTM gyűjteménye csak négy, még az Osztrák–Magyar Monarchia idejéből származó *ericetana* példányt őriz, amelyek gyűjtőhelyei a mai Magyarország államhatárain kívüli területeken vannak: Trencsén (Szlovákia), [1] 911.VII.9., 2 ex, [1]916.VIII.15., leg. Pázsiczky (Jenő); Retyezát (Románia), [1] 913.VI.7., leg. Diószeghy (László). A most előkerült első hazai bizonyító példány a szlovák határhoz igen közel fekvő Szögligeten került begyűjtésre, így annak eldöntése, hogy csak átkeveredett példányról vagy populációs szintű jelenlétről van-e szó, a térségben (és egyáltalán az Északi-középhegységben) történő további gyűjtéseket és kutatásokat igényel. A faj előfordulása hazánkban ennek a konkrét példánynak alapján már előre jelezve volt a 2018-ban megjelent Magyarországon előforduló molylepkefajok névjegyzékében (Pastorális & Buschmann 2018).

Crambidae – Fügyökérrágó molyfélék

Udea numeralis (Hübner, 1796) (10. ábra – Fig. 10.)

Hübner, J. (1796): Der Sammlung europäischer Schmetterlinge sechste Horde. Die Zünsler; nach der Natur geordnet, beschrieben und vorgestellt: [i-x], 1-30, [31-34]. Augsburg (von dem Verfaßer).

Magyar név – Hungarian name: mediterrán tűzmoly

Új adatok – New records. Hungary, Szeged, 2019.XI.14., leg. Tőkés Barna Bálint, det. Pastorális G., conf. F. Slamka.

Diagnózis – Diagnosis. A szárnyak fesztávolsága 22–31 mm. Eléggé változékony faj, melyet az elülső szárnyak mintázatának különböző intenzitása okoz. Alapszíne halvány okkersárga – olykor csont- vagy krémsárga –, néha igen világos vörösesbarna; az egész szárnyfelületen gyenge vörösseszürke vagy világos szürkésvörös beporzás észlelhető. A körfolt teljes és erős, de még sötétebb és szembeszökőbb a vesefolt; ezek a mintázat uralkodó elemei. Erősebb rajzolatú példányoknál a felső szegély alatt a tőtől a szárny egyharmadáig szürkésbarna csík, alatta a szárny kétharmadáig barnásvörös szalag látható. A külső keresztvonalból úgyszólván csak a hullám teteje maradt meg a sejt körül, gyakran azonban ék alakú sötét foltok formájában fut le az erek között egészen az alsó szegélyig. A külső szegélyen az erek végződésénél fekete pontok sorakoznak, rojtja fehéres – a markáns rajzolatú példányoké vöröses árnyalatú –, igen gyenge szürkés vá-

10. ábra – Fig. 10. *Udea numeralis* (Hübner, 1796), imágó/adult, Hungary, Szeged, 2019.XI.14., fotó/photo: Tőkés B. B., det. Pastorális G., conf. Slamka F.

lasztóvonallal. Hátulsó szárnyai némi pirosas árnyalattal általában halványabb színűek, a sejtben két elmosódó szürkés folttal, a külső keresztsáv szintén elmosódott szürke, a külső szegély csíkja gyenge, vörösseszürke, az erek végén fekete pontok ülnek. Rójtja fehér. A potroh utolsó szelvényein határozatlan keretű fekete foltok vannak.

Hasonló faj – Similar species. Hazánkban nem él hasonló faj, csak a déli országok más *Udea* fajjaival lehet összetéveszteni (pl. *U. simplicella* (La Harpe, 1861), *U. tachdirtalis* (Zerny, 1935) stb.), esetleg még a Szlovákia és Románia magasabb hegysegeiben is előforduló *Udea decrepitalis* (Herrich-Schäffer, 1848) fajjal.

Bionómia – Bionomy. A nyitott xerotherm jellegű élőhelyeket kedveli. Kétnemzedékes, repülési ideje márciustól júliusig, majd augusztustól októberig tart, a mesterséges fény vonzza. A hernyók tápnövénye a *Crepis sancta* és *Urospermum dalechampii* (Compositae): ezek a növények Magyarországon nem teremnek.

Elterjedés – Distribution. Elsősorban a Mediterráneum országaiban honos, Észak-Afrikától (Marokkó és Algéria) és Dél-nyugat Európa országaitól (Spanyolország, Franciaország) kelet felé haladva Olaszországtól Görög- és Törökorszáig. Hazánkhoz legközelebb a Dalmát tengerpart vidékén fordul elő. A Magyarországon észlelt példány is valószínűleg onnan vándorolt észak felé. Előkerülése nem meglepő és egyértelmű következménye a globális felmelegedésnek, hiszen a késő őszi enyhe hőmérsékletek (hajnali 8-10 °C) számos déli faj észak felé vándorlásához nyújtanak készletet és egyben lehetőséget.

Megjegyzés – Comment. A példány fotóját Tökés Barna Bálint tette közzé határozást kérve a „Rovarok, pókok” internetes közösségi csoport oldalán. A példányról csak fotó készült, az egyed nem lett befogva. A határozás helyességét František Slamka erősítette meg. A fajjal kapcsolatos fenti információk F. Slamka (2013) könyvéből és a Lepiforum.de weboldaltól lettek átvéve.

Egyéb gyarapodások a névjegyzékben – Other increases in the checklist

Tortricidae - Sodrómolyfélék

Celypha doubledayana (Barrett, 1872) (11–13. ábra – Figs 11–13.)

Barrett C. G. (1872): Description of a new species of Sericoris from Britain – The Entomologist's Monthly Magazine 8: 246–247. London. Magyar név – Hungarian name: lápréti tükrösmoly (Gozmány 1968, Szabóky & al. 2002)

Magyarországi adatok – Data for Hungary. Az MTM gyűjteménye 69 *doubledayana* egyedet őriz, ezek közül 65 a Trianon utáni államhatárokon belüli helyekről való. Adataik a következők: Ágasegyháza, nádas, 1953.VII.28. 12 ex, leg. Gozmány L.; Aggtelek, Vörös-tó, 1962.VIII.17-19. 1 ex, leg. Gozmány L.; Bakony hegység, Felsőnyírádi erdő, 1981.VIII.29. 1 ex, leg. Ronkay L. & Peregovits L.; Barbacs, 1953.VIII.8. 1 ex, leg. Újhelyi S.; Bátorliget, ligeterdő, 1948.VIII.7. 1 ex, leg. Kaszab Z.; Bátorliget, védett láp, 1948.VIII.6-10. 1 ex, leg. Issekutz L.; Budakeszi, Hársbokor-hegy, 1953.VIII.31. 1 ex, leg. Gozmány L.; Budapest, Márton-hegy, 1950.VI.20. 1 ex, leg. Szócs J.; Budapest, Rókus-hegy, 1957.VIII.27. 1 ex, leg. fénycsapda; Izsák, [1]900.VIII.19. 2 ex, leg. Schmidt A.; Kaposvár, [1]950.VIII.19. 1 ex, leg. Pazsiczky S.; Keszthely, 1953.VII.(?)., 1953.VIII.(?). 2–2 ex, leg. Pazsiczky S.; Keszthely, 1958.VIII.10., 1959.VII.25., 1961.VIII.7. 1–1 ex, leg. fénycsapda; Kisbالاتon, Diás-sziget, 1950.VIII.26. 1 ex, VIII.27. 4 ex, VIII.28. 1 ex, leg. Kaszab Z.; Kisvárda, 1957.VIII.9., IX.2., IX.8. 1–1 ex, leg. fénycsapda; Kompolt, 1956.VIII.4., 1957.IX.11. 1–1 ex, leg. fénycsapda; Kunfehértó, 1971.VIII.18. 1 ex, leg. fénycsapda; Mohora, 1960.VI.13. 1 ex, leg. fénycsapda; Ócsa, Nagy-erdő, 1951.VIII.19. 1 ex, leg. Szócs J.; Tihany, 1942.VI.11. 1 ex, leg. Szent-Ivány J.; Tompa, Alsókalapos, 1974.VIII.19. 1 ex, leg. fénycsapda; Toponár, 1960.VII.8., VIII.17. 1–1 ex, leg. fénycsapda; Uzsa, 1953.IX.3-4. 1 ex, leg. Issekutz L.; Vörs, 1932.VIII.1. 5 ex, leg. Schmidt

11

12

11. ábra – Fig. 11. *Celypha doubledayana* (Barrett, 1872), imágó/adult, 13 mm, Hungary, Agasegyháza, nádas, 1953.VII.28., leg. Gozmány, coll. MTM, fotó/photo: Ig. Richter.

12. ábra – Fig. 12. *Celypha doubledayana* (Barrett, 1872), Hungary, Izsák, 1900.VIII.19., leg. Uhryk, ♂ genitália/genitalia, gen. prep. GP 29261 IgR, fotó/photo: Ig. Richter.

13. ábra – Fig. 13. *Celypha doubledayana* (Barrett, 1872), Hungary, Vörs, 1932.VIII.1., leg. Schmidt, ♀ genitália/genitalia, gen. prep. GP 29262 IgR, fotó/photo: Ig. Richter.

13

A.; Vörs, Gyékényes, 1950.IX.8. 2 ex, leg. Kaszab Z. & Székessy V.; Zamárdi, töreki láp, 1954.VIII.28. 9 ex, leg. Szócs J.

A történelmi Magyarország területéről – From the territory of historic Hungary. Apatin (Szerbia), [1]911.V.28., V.29. 1–1 ex, leg. Schmidt (Antal); Deliblát–Flamunda (Szerbia), 1909.VI.26. 1 ex, leg. Uhrik G. (Géza); Drávaszarvas (Horvátország), 1909.VII.7. 1 ex, leg. Uhrik G. (Géza), coll. MTM.

Új adatok – New records. A *doubledayana* a következő hazai irodalmi forrásokban került még – rendszerint konkrét adatok közlése nélkül – említésre: Fazekas 2001, Gozmány & Szabóky 1986, Horváth 1993, Szabóky 1982a, 1982b, 1989, 1994, Szócs 1955, 1975; az utóbbi két évtized publikációiban nem találtunk a fajról ismertetést.

Diagnózis – Diagnosis. Az egyik legkisebb *Celypha* faj, fesztávolsága 11–13 mm. Elülső szárnyának felső szegélye gyengén lefelé ívelő; a szárny keskenyebb, nyújtottabb, mint a hasonló *C. rurestrana* (Duponchel, 1843), *flavipalpata* (Herrich-Schäffer, 1851) és *cespitana* (Hübner, [1817]) fajoké. Alapszíne világos krémszínű, sávjai és foltjai rozsdá- vagy kávébarna színűek. Sárga vagy zöldes színelemei nincsenek. A tötér és a középsáv közötti világos szalag barnán márványozott, a viszonylag keskeny középsáv őzbarna, de a sejt alatti középső szakaszán a csúcs felé irányuló kiugrásával együtt sötétebb, és kávébarna színével szinte önálló foltnak tűnik. A szárny egyéb foltjai szintén őzbarna színűek, a külső szöglet előtti háromszög-foltot

barnás-ólomszürke sáv keretezi, egyébként nem változékony faj. Az erezetet végig sötétebb vonalak emelik ki az alapszínből, s ez vastagságával és fekete színével különösen a sejtvégi, alig észlelhető kör alakú folt utáni világosabb térben tűnik szembe, ahol ez szabályos sugaras hatást képezve a szárnymintázat legjellemzőbb eleme: ez a három-négy fekete vonal és az összhatásában egységes rozsdabarna szín azonnal elhatárolja a többi *Celypha* fajtól. Rojtja az alapszínnel egyező, a csúcson és a szegélyt érintő foltnál viszont olyan, mint a folt színe, gyakran az erek is sötét vonalként folytatódnak benne. Választóvonala erős, sötétbarna. Hátulsó szárnya szürkésbarna, rojtja világosabb, választóvonala sötét. Testrészei olyanok, mint az elülső szárny színezete.

Hasonló faj – Similar species. A hasonló *C. cespitana* faj nagyobb (12–16 mm), szárnyai háromszög alakúak (a felső szegély egyenes!), középsávjának belső, tő felőli oldala mindig világosabb, okkersárgába (♀♀) vagy okkerbarnába hajló (♂♂), erezete, ha olykor sötétebb is, sohasem emelkedik ki olyan határozottan az alapszínből, mint a *doubledayana* fajnál; a *rurestrana* és *flavipalpata* fajok szintén nagyobbak (12–17 mm) és színelemeik eltérőek.

Bionómia – Bionomy. Az irodalom a *doubledayana* lárváinak tápnövényeként a dárdahegy (Dorycnium sp.), a varjúháj (Sedum sp.) és a hosszú palkát (*Cyperus longus*) említi; a *Lotus erectus* (Razowski 2003) Magyarországon nem terem. A hernyó életmódjáról nincs közlés, feltehetően egyes rokon fajokhoz hasonlóan, a tápnövény szárában fejlődik ki. Az imágók Európában július – augusztusban repülnek egy nemzedékben, Oroszország központi övezetében már kettő, Japánban pedig három(?) nemzedékes (Razowski 2003).

Elterjedés – Distribution. A Palearktikumban széles elterjedt faj. Európában az északi (Skandináv) tájak kivételével Franciaországtól Romániáig fordul elő, de mindenütt lokális és ritka (a Brit szigeteken állítólag kihalt). Közép-Európában Ausztriából és Németországból bizonyított, a magyarországi előfordulás pedig megkérdőjelezett (Razowski 2001), feltehetően a megjegyzésben majd említésre kerülő okok miatt.

Élőhely – Habitat. Razowski (2001) nyílt biotópokat és bokros helyeket ír, más források ellenben folyópartokat, mocsaras és nedves területeket említnek, ahol allopatrikusan fordul elő a rokon *C. cespitana* fajjal. Ha a magyarországi élőhelyeket végigtekintjük [Tihany, Keszthely, Kisbalaton (Diás-sziget), Vörs (Gyékényes), Zamárdi (tőreki láp), az ócsai Nagy-erdő, Ágasegyháza (nádas), Izsák (Kolon-tó?), Kisvárd, bátorligeti láp stb.], ez utóbbi élőhelyek látszanak valószínűbbnek még akkor is, ha ezen helyek alapközete – főleg a kiskunságiaké – szikes vagy szikesedő homok, és csak az ilyen helyeken belül jöhetnek szóba a „nyílt biotópok, bokros helyek”. A *doubledayana* fő tápnövényként jelzett hosszú palka (*Cyperus longus*) szintén a nedves biotópokhoz kötődést támasztja alá, amely a sásos mocsarak és vizenyős mocsárrétek növénye, és az ilyen élőhelyek szárazabb kiemelkedésein rendszerint megerem valamilyen varjúháj (*Sedum* sp.), de itt-ott talán még a dárdahegy (*Dorycnium*) is. Gozmány – miután konkrét adatok nélkül felsorolja a Kiskunsági Nemzeti Park területén azokat a élőhelyeket, ahonnan a *doubledayana* előkerült (lásd fentebb; MTM-i adatok), – ezt a megjegyzést teszi hozzá: „A characteristic species of marshy habitats in the plains: frequent in the swampy meadows at Ágasegyháza (as also in the marshes of the Kis-Balaton, and the peat region of the Hanság). Another example of a "disjunct postglacial distribution", an Euro-Siberian moorland element.” – azaz: „A síkság jellegzetes mocsaras élőhelyei: gyakori az Ágasegyházai mocsaras réteken (úgy mint a Kis-Balaton mocsarain és a Hanság tőzegterületén). Egy újabb példa a "disjunct postglacial eloszlásra"; eurosibériai mocsárlakó elem.” (Gozmány & Szabóky 1986)

Megjegyzés – Comment. Fajismereti és határozási bizonytalanságok miatt merült fel a *doubledayana* magyarországi létezésének problémája: „... The Hungarian record requires confirmation.” (Szabóky, Kun & Buschmann 2006), Pastoralis (2007) pedig

„Téves határozás, az MTM gyűjteményében nincs ellenőrizhető *C. doubledayana* bizonyító példány” – megjegyzéssel törölte a magyar faunából. A később megjelent fajjegyzékekben is (Pastoralis 2010, 2012, Pastoralis & Buschmann 2018) a törölt fajok között maradt. Az idézett megjegyzéseknek a valóság alapja azonban csupán annyi volt, hogy a *Celypha flavipalpata* faj példányai után – jóllehet azoktól elkülönítve –, de fajnév-cédula nélkül voltak besorolva a gyűjteménybe a fentebb felsorolt példányok, s ez által megtévesztően úgy tűnhetett, mintha azokhoz is tartoznának. Erre a hiányosságra sajnos csak most, a Tortriciae-gyűjteményrész második éve folyó rendezése során derült fény. A példányok (összesen 69) az adataik kijegyzetelése után a Tortricidae-k 74. tárlójába kerültek a 16431 – 16499 közötti gyűjteményi sorszámozással. Mint a fentebb közölt adatokból kitűnik, az egyedek zöme (58) az 1950–1960-as vagy még korábbi, az 1900 és 1932-es évekből származnak (ez utóbbiak Schmidt Antal vörsi és izsáki gyűjtéseiből maradtak ránk; 7 példány), négy pedig az Osztrák–Magyar Monarchia idejéből, a trianoni határmódosítások következtében más országokhoz került helyekről az 1909 és 1911-es évekből: Apatin (Szerbia), Deliblát–Flamunda (Szerbia), és Dráva-szarvas (Horvátország). Gozmány fajjegyzékében tehát ezek a gyűjteményi példányok voltak a *C. doubledayana* listai szerepeltetésének alanyai (Gozmány 1968) és szolgáltak a Kiskunsági Nemzeti Park (KNP) lepkefaunáját bemutató dolgozat bázisául (Gozmány & Szabóky 1986). Az MTM gyűjteményében az utolsó magyarországi példány 1981-ből való; Bakony hegység, Felső-nyírádi erdő, 1981.VIII.29. leg. Ronkay L. & Peregovits L., ez a példány viszont tévesen a *C. cespitana* fajhoz, annak példányai közé volt betűzve. Ez azonban nem jelenti azt – még ha a faj a számára kedvezőtlenebbé vált ökológiai körülmények hatására regresszióban is van –, hogy a *doubledayana* eltűnt volna a magyar faunából (itt azért figyelembe kell vennünk az éghajlat általános szárazodásán kívül az elmúlt évtizedek vízelvezetési-lecsapolási és egyéb meliorációs tájtalakító, csak a gazdálkodási érdekeket előtérbe helyező antropogén tevékenységeket is)! Több hazai publikációban is utalást találunk meglétére, bár ezek a közlések többségükben nem tartalmazznak konkrét gyűjtési adatot, csak a lelőhelyet említik, azt is bizonyítván egyben, hogy a faj másfelé is előfordul, mint az elődeink által megjárt helyek, ahol ők még nagyobb számban gyűjthették.

A fentebb felsorolt MTM-i bizonyító példányok és közlemények alapján a *C. doubledayana* visszakerül a magyar molyfauna névjegyzékébe annál is inkább, mivel azok a régi – és a hasonló – élőhelyek, ha nem is az akkori állapotokban, de még léteznek, és jó esély van a populációik jelenkori meglétének, újra előkerülésének.

Pyralidae – Fényiloncák

Aglossa caprealis (Hübner, [1809]) – (14. ábra – Fig. 14.)

Hübner, J. [1796-1833]: Sammlung europäischer Schmetterlinge 6: 1–32. Magyar név – Hungarian name: kizsiradékmoly

Új adatok – New records. Budapest, Krisztinaváros, 1946.VI.28., leg. Neugebauer T; Budai hg., Nap-hegy, 1951.VII.3., leg. Velez Zs; Fenékpusztá (Keszthely), 1980.VII.2–3., leg. Ronkay L.; Budapest, 1980.VIII.3., leg. Ronkay L.; Budapest Zuglói, 2019.V.23. lakásban, 1 ex (a példány nem lett befogva), fotó: Csaniga Krisztina, det. Pastoralis G. Utólag tudomásunkra jutott még egy példány adata: Budapest, Kelenföld, 2019.VI.24., leg. Lukátsi Márk.

Diagnózis – Diagnosis. A faj részletes leírását és konkrét adatok nélküli hazai előfordulását lásd a VI. számú faunafüzetben (Gozmány 1963, p. 175).

Bionómia – Bionomy. Jellemzően termofil faj, mely a mi hazai környezetünkben a téli fagyok miatt valószínűleg semmilyen fejlődési alakban nem képes a szabadban áttelelni. Erre utal a ritkasága, az évtizedekre kiterjedő észlelési küszöb alatt maradása is. Hernyója növényi hulladékokon él (széna, szalma, kukorica – Gozmány 1963), más

források szerint (pl. Wikipedia) bomló trágyát, állati tetemeket, faggyút, szalonnát, tőpörtyűt és egyéb zsíros anyagokat is elfogyaszt. Repülési ideje június – augusztus.

Elterjedés – Distribution. Európában széles körben előfordul, főleg a kontinens déli országai-ban. Legészakabba a Brit szigeteken és Dániában találták (Nuss & al. 2013). Közép Európában az összes környező országból ismert, bár Csehországból csak 2015-ben (Liška et al. 2015), Szlovákiából pedig csupán nemrég mutatták ki (Pastoralis & al. 2018). A *caprealis* utóbbi években észlelt fokozottabb északi előfordulása valószínűleg összefügg a klimatikus változásokkal, az általános felmelegedéssel.

Élőhely – Habitat. Úgy tűnik, az emberi környezethez alkalmazkodott faj, lásd a legújabb hazai és külföldi előfordulási adatokat.

Megjegyzés – Comment. Mivel a faj előfordulása hazánkban már több évtizede nem volt egyetlen szakirodalmi folyóiratban sem említve, sajnálatos módon pont a tavaly megjelent molylistában (Pastoralis & Buschmann 2018) került törlésre a Magyarországon előforduló molylepkék közül. Hasonlóan a fentebb ismertetett *Udea numeralis* fajhoz, ennek a példánynak a fotója is az interneten lett közzé téve először. Ez év tavaszán a „Lepkék és bogarak” nevű hazai internetes közösségi csoportban Csaniga Krisztina határozást kérve feltette a saját fotóját egy számára ismeretlen, Budapesten, a lakásukban fényképezett példányról (14. ábra): egyértelműen felismerhető volt, hogy a képen egy *Aglossa caprealis* példány látható (det. Pastoralis). Ennek nyomán utólagos kutatást végeztünk az MTM lepkegyűjteményében, s a Gozmány (1963) által konkrét adattal nem említett régi budapesti (Budai hg., Hűvösvölgy, 1939.VI.27., leg. Velez Zs.) példányon kívül további négy, ez idáig publikálatlan *caprealis* példányt találtunk – lásd fentebb. Ezen adatok alapján tehát a faj ismét felkerül a Magyarországon előforduló molylepkék névjegyzékébe.

14. ábra – Fig. 14. *Aglossa caprealis* (Hübner,[1809]), imágó/adult, Hungary, Budapest Zugló, 2019.V.23. lakásban, 1 ex. (a példány nem lett befogva), fotó/photo: Csaniga Krisztina, det. Pastoralis.

Törlések a névjegyzékből – Deletions from the checklist

A legutóbbi magyar molylepké névjegyzékkel (Pastoralis & Buschmann 2018) szinte egy időben jelent meg Peter Huemer és Ole Karsholt kitűnő munkája a Gelechiidae család *Megacraspedus* Zeller, 1839 nemével kapcsolatos vizsgálati eredményeiről (Huemer & Karsholt 2018), de a nyomdai munkák előrehaladott állapota miatt már nem volt lehetőségünk a névjegyzékbe az egyes magyarországi fajokat is érintő változások befogadására. Ezt most tesszük meg, hozzátevé, hogy miután a hazai *Megacraspedus* fajokról önálló tanulmány van készülőben, itt csak a nevek szintjén történt változásokat tesszük közzé, lásd majd alább is.

Megacraspedus separatellus (Fischer von Röslerstamm, 1843) – apró kopármoly Huemer & Karsholt (2018) ivarszervi és DNA-vonalkód vizsgálataik során – figyelembe véve külső alaktani és nevelési tapasztalatokat is – megállapították, hogy a *Mega-*

craspedus dolosellus (Zeller, 1839) és *M. separatellus* (Fischer von Röslerstamm, 1843) faji szinten nem választhatók el egymástól, így ez utóbbi név csak a *dolosellus* szinonimájának felel meg. A *separatellus* tehát mint önálló faj, törlendő a hazai névjegyzékben és egyenlőségjel beszúrásával szinonimként áthelyezendő a hozzá tartozó irodalmi forrás-számokkal együtt a *dolosellus* (Zeller, 1839) név alá.

Scrobipalpa smithi Povolný & Bradley, 1964 – Smith sarlósmolya

A *Folia Entomologica Hungarica* 67. számában jelent meg az Addenda and corrigenda to the Checklist of the fauna of Hungary, Microlepidoptera című dolgozat (Szabóky, Kun & Buschmann 2006), amelyben a szerzők faunára újként közölték a *Scrobipalpa smithi* Bradley & Povolný, 1964 fajt: „New record for Hungary. Material: 1 specimen, Budapest, Kamaraerdő, 3. V. 1928, collector unknown (1 male, gen. prep. Z. Tokát No. 7575, det. Z. Tokár, in coll. HNHM)”.

Jelen tanulmány íróihoz csak nem rég jutott el a két kiváló Gelechiidae specialista, Peter Huemer és Ole Karsholt tollából megjelent munka, a *Microlepidoptera of Europe* 6. kötete, a Gelechiidae II. Gelechiinae: Gnorimoschemini (Huemer & Karsholt 2010) – köszönet érte Takács Attila kollégánknak –, amelyben a szerzők a következőket írják a *Scrobipalpa smithi* egyes előfordulásáról (p. 80): „...Franciaország, Magyarország (Szabóky et al., 2006) és Ausztria közzétett nyilvántartása helytelen, - lásd megjegyzések.”

A megjegyzésekben pedig (szabad fordításban röviden): a Povolný-tól átvett és a Közép-Európa sarlósajkú molylepkéit ismertető könyvben (Elsner et al., 1999) *Scrobipalpa smithi*-ként bemutatott ♂ és ♀ ivarszervi ábrák valamint fotók (mindegyik a 212 és 212a szám alatt) tulajdonképpen a *Scrobipalpa atriplicella* (Fischer von Röslerstamm, 1841) fajnak felelnek meg.

Ebből következik, hogy Povolný nyomán a téves ábrázolások miatt Zdenko Tokár is eleve csak tévesen határozhatta meg a cikkben említett példányt; a „*S. smithi*”-ként közölt adat nem más, mint egy *S. atriplicella* egyed. Mivel csak ez az egyetlen, akaratlanul is tévesen határozott „*S. smithi*” példány ismeretes hazánkból, töröljük faunánk nyilvántartásából.

Nevezéktani változások – Changes in nomenclature

Gelechiidae – Sarlósajkú molylepkefélék

Megacraspedus podolicus Toll, 1942 – dunántúli kopármoly

Önálló fajként volt leírva, de később a *balneariellus* (Chrétien, 1907) alfajává minősítették vissza. Petrich (1987) is már ekként közölte faunánkra újként, és a fajjal kapcsolatos újabb adatokat közlő későbbi publikációkban is *Megacraspedus balneariellus* (Chrétien, 1907) ssp. *podolicus* (Toll, 1942) néven került ismertetésre. Huemer és Karsholt (2018) foglalkozott ismét behatóan a fajcsoporttal, és megállapították, hogy a *balneariellus* és a *podolicus* mind külső megjelenés, mind ivarszervi struktúra, mind földrajzi elterjedés tekintetében elkülönülnek egymástól. Szerintük Közép-Európában Oroszországon át egészen az Altáj hegységig a *podolicus* él, a Mediterráneumban pedig (Spanyolország, Franciaország, Horvátország, Olaszország) a *balneariellus* honos. A magyarországi populációk tehát a *M. podolicus* Toll, 1942 faj képviselői, ezért a *balneariellus* (Chrétien, 1907) név helyett *podolicus* Toll, 1942 irandó; az irodalmi forrás-számozások maradnak.

Új adatok – New records. Tápióság, Nagy-rét, 2014.VI.21., 2 ex, leg. & coll. Buschmann F.; Tápióság, Nagy-rét, 2014.VII.25., ♂, GP 13529 & det. Z. Tokár, leg. & coll. Buschmann F.

Megjegyzés – Comment. A Dunától keletre a *M. podolicus* Toll, 1942 faj eddig csak a Naszályból került elő (Szabóky 2010), alföldi előfordulása nem volt ismert.

Crambidae – Fűgyökérrágó molyfélék

Chrysocrambus linetella (Fabricius, 1781) – déli fűgyökérmoly

A faj érvényes neve körül már hosszabb ideje vita folyt. A GlobIZ szerint a szóban forgó faj neve „helyesen” *Chrysocrambus cassentiniellus* (Herrich-Schäffer, 1848) = *linetella* (Fabricius, 1781), amelyet a Lepiforum.de weboldal akkori (elhamarkodott) álláspontját követve mi is átvettünk a magyar molylistába a következő megjegyzéssel: „...a faj érvényes neve még nem tisztázott. Az újabb felfogás szerint a *linetella* (Fabricius, 1781) név csak a *cassentiniellus* szenior szinonimja. Számos fórum és szakirodalmi forrás viszont a *linetella* nevet tartja ma is érvényesnek. A kérdés eldöntése nem feladatunk, mi itt egyelőre visszatérünk a faunafüzetben és a régi fajlistában (Gozmány 1963, 1968) ismertetett, valamint a Lepiforum.de weboldalon érvényesként feltüntetett fajnévhez: *cassentiniellus* (Herrich-Schäffer, 1848) = *linetella* (Fabricius, 1781) – lásd még Pastoralis & Buschmann 2018, 256. számú megjegyzés”. Fazekas (2017) palearktikus Crambinae monográfiájában részletesen foglalkozott a *Ch. linetella* fajjal, táblázatban foglalta össze a diagnosztikus karaktereket és ábrázolta az ivarszerveket is.

Azóta a fajnév körüli nézeteltérés tisztázódott, és a Lepiforum.de weboldal is – némi magyarázattal szolgálva – idén tavasszal visszatért a nemzetközileg elfogadott és érvényes névhez: *Chrysocrambus linetella* (Fabricius, 1781) (nem *linetellus*!) = *C. cassentiniellus* (Herrich-Schäffer, [1848]). A legutóbbi magyar fajjegyzék (Pastoralis & Buschmann 2018) 166. oldalán tehát a faj neve a hozzájuk tartozó irodalmi forrásmunkák számával együtt ennek megfelelően felcserélendő, a 256. számú megjegyzés pedig törlendő.

Egyéb adatok és észrevételek a magyar molyfaunát illetően – Other data and comments on the Hungarian micromoth fauna

Bár még 2018-ban megíródott s a Folia Entomologica Hungarica folyóirathoz leadott, ám csak 2019 tavaszán jelent meg (jóval a 2018-as molylista megjelenése után) Szabóky Csaba és Takács Attila cikke (Szabóky & Takács 2018), melyben hat, faunánkra új faj előfordulását közlik. Ezek közül a *Depressaria sordidatella* Tengström, 1848, *Elachista eleleochariella* Stainton, 1851 és *Epiblema fuchsianum* (Rössler, 1877) valóban új fajoknak tekinthetők, az *Agonopterix ferocella* (Chrétien, 1910), *Anarsia innoxia* Gregersen & Karsholt, 2017 és *Coptodisca lucifluella* (Clemens, 1860) viszont már korábban voltak publikálva más helyen, és ez alapján be is voltak sorolva az említett molylistába (Pastoralis & Buschmann 2018). Itt szükséges rámutatni egy sajnálatos hibára: a cikkükben említett *Epiblema fuchsianum* (Rössler, 1877) fajnév már több éve csak szinonimnévként van nyilvántartva, a faj aktuálisan érvényes neve *E. sarmatana* (Christoph, 1872). Ennek értelmében kell besorolni a magyarországi fajlistába.

Idén júliusban jelent meg a kiváló finn szakértő, Lauri Kaila tollából az Elachistinae alcsalád (Elachistidae) új világkatalógusa (Kaila 2019). Átnézve benne a Magyarországon előforduló fajokra vonatkozó adatokat, láttuk, hogy 4 olyan faj (*Elachista consortella* (Stainton, 1851), *E. dimicatella* Rebel, 1903, *E. infamiliaris* Gozmány, 1957 és *E. wieserella* Huemer, 2000) is fel van tüntetve, melyek tudomásunk szerint hazánkban nem fordulnak elő, illetve nincs róluk konkrét előfordulási adatunk. A szerzővel folytatott konzultáció során kiderült, hogy a *consortella* egy igen régi, az Osztrák–Magyar Monarchia idejéből származó trencsényi (jelenleg Trenčín, Szlovákia, leg. Pazsiczky J.), a *dimicatella* szintén egy a Monarchia idejéből származó máramarosi (jelenleg Maramureș, Romania, leg. Rebel) példány alapján lett besorolva; ezeket már Gozmány (1955, 1968) sem vette figyelembe annak idején a magyar faunával összefüggésben. E

két eset kapcsán újra meg kell jegyeznünk, hogy sajnos számos külföldi kolléga esett már hasonló hibába bizonyos fajokkal összefüggésben a Trianon utáni, ma érvényes magyar államhatárok vonatkozásában.

A Gozmány által tudományra új fajként leírt *E. infamiliaris*-t (Gozmány 1957) már maga a leírója, mint *Elachista monticola* Wck. = *alpinella* STT. = *infamiliaris* Gozm. tüntette fel egy későbbi névjegyzékében (Gozmány 1968). Kerestük, de az *infamiliaris* név hivatalos szinonimizálásáról nem jelent meg egyetlen szakirodalomban sem írott közlés, épp ezért talán nem meglepő, hogy valószínűleg valamelyik irodalmi forrás vagy internetes fórum – hibásan – továbbra is létező fajként tüntet fel egy nem létező fajt, s ez hathatott félrevezetően a világcatalógust összeállító szerzőre is (Kaila, 2019). Gozmány anno végzett ivarszervi vizsgálatot az általa gyűjtött és „*infamiliaris*” néven leírt két példányon, s bizonyára annak alapján helyezte ő maga szinonimba a *monticola* (Wocke, [1876]) faj mögé (Gozmány 1968) anélkül, hogy erről a megállapításáról értekezést adott volna közre. A preparátumok az MTM gyűjteményében le lettek fényképezve és a fotókat elküldtük Kaila-nak, aki azok szakértői vizsgálata alapján egyértelműen az *E. atricomella* Stainton, 1849 faj ivarszerveinek határozta. Ebből az következik, hogy miután e néven csak ez a két példány van, az *infamiliaris* Gozmány 1957, mint valid faj nem létezik, a névnek új szinonimként minden nemzetközi fórumon át kell kerülnie az *Elachista atricomella* Stainton, 1849 fajnév alá. Helyesen tehát:

- Elachista atricomella*** Stainton, 1849
- = *Microsetia exiguella* Fabricius sensu Stephens, 1834
- = *Elachista alienella* Stainton, 1851
- = *Elachista extensella* Stainton, 1851
- = *Elachista zettesstedtii* Wallengreen 1852
- = *Elachista holdenella* Stainton, 1854
- = *Elachista helvetica* Frey, 1856
- = *Elachista longipennis* Frey, 1885
- = *Elachista infamiliaris* Gozmány, 1957 **syn. nov.**

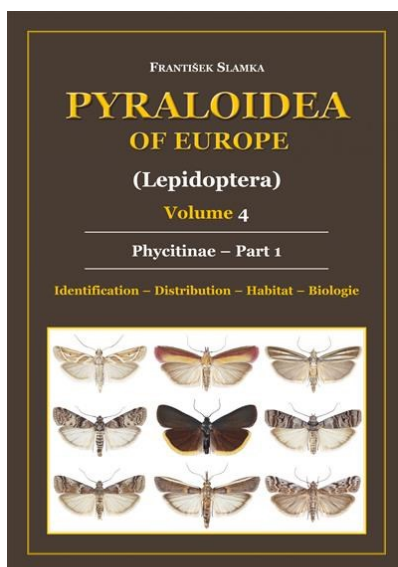
Az *Elachista wieserella* Huemer, 2000 faj magyarországi előfordulásáról szintén megkérdeztük Kailát, de sajnos nem tudott kielégítően konkrét választ, adatot közölni. A faj ez idáig csak magashegy-i élőhelyen (Alpok) került elő. Huemer, a *wieserella* faj leírója is úgy véli, hogy hazánkban a faj nem fordul elő, szerinte téves bejegyzés történt. Ennek alapján és konkrét adat hiányában az *E. wieserella* Huemer, 2000 fajt nem vehetjük be a magyar molylepke-fauna nyilvántartásába.

Köszönet – Acknowledgement. A szerzők köszönetet mondanak Katona Gergelynek és Tóth Balázsnak, az MTM lepkegyűjteményi munkatársainak az „*Elachista infamiliaris*” példányok és azok ivarszervi preparátumainak kikereséséért, rendelkezésre bocsátásukért és Kiss Ádámnak a fotózásukért. Köszönetet mondanak Ignác Richter, Zdenko Tokár és František Kosorin szlovák kollégáknak a *Trichophaga scandinavella*, *T. tapetzella*, *Endothenia ericetana* és *Celypha doubledayana* fajok ivarszervi preparátumaik elkészítéséért, vizsgálataikért és meghatározásukért, valamint azok fotóinak elkészítéséért. Ugyancsak köszönetet mondanak Tőkés Barna Bálintnak és Csaniga Krisztinának, akik engedélyezték az általuk észlelt *Udea numeralis* és *Aglossa caprealis* fajok fotóinak megjelentetését, továbbá Lukátsi Márknak az *A. caprealis* újabb adatának közlésre átengedéséért. Külön is köszönetet mondanak Tóth Balázsnak az abstract angol nyelvre fordításáért és a szövegrészhez fűzött kritikus megjegyzéseiről, s nem utolsósorban Fazekas Imrének a lektorálásért és a tanulmány szerkesztéséért, megjelentetéséért.

Irodalom – References

- Elsner G., Huemer P. & Tokár Z. 1999: Die Palpenmotten (Lepidoptera: Gelechiidae) Mitteleuropas. Bestimmung – Verbreitung – Flugstandort. – František Slamka, Bratislava, 208 p.
- Fazekas I. 2001: Somogy megye molylepke faunája (Lepidoptera: Microlepidoptera). – *Natura Somogyiensis* 1: 303–327.
- Fazekas I. 2002: Systematisches und synonymisches Verzeichnis der Microlepidoptera Ungarns (Lepidoptera: Microlepidoptera). – *Folia Historico Naturalia Musei Matransis* 26: 289–327.
- Fazekas I. 2017: Genitalia and wing pattern drawings of eighty Palaearctic Crambinae species (Lepidoptera). – *Microlepidoptera.hu* 12: 27–81.
- Gozmány L. & Szabóky Cs. 1986: Microlepidoptera. – In Mahunka S. (ed.): The fauna of the Kiskunság National Park. – Akadémia Kiadó, Budapest, pp. 247–299.
- Gozmány L. 1955: Molylepkék III. Microlepidoptera III. – *Fauna Hungariae XVI.*, 4: 10 p.
- Gozmány L. 1957: Notes on the generic group *Stomopteryx* Hein., and the descriptions of some new Microlepidoptera. – *Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungarica* 3: 107–135.
- Gozmány L. 1963: Molylepkék VI. Microlepidoptera VI. – *Fauna Hungariae XVI.*, 7: 175 p.
- Gozmány L. 1965: Molylepkék II. Microlepidoptera II. – *Fauna Hungariae XVI.*, 2: 135–136 p.
- Gozmány L. 1968: Hazai molylepkéink magyar nevei. – *Folia Entomologica Hungarica* 21: 225–296.
- Horváth Gy. J. 1993: Adatok a Szigetköz lepkefaunájának ismeretéhez. – *Folia Entomologica Hungarica* 54: 170–185.
- Huemer P. & Karsholt O. 2010: Gelechiidae II (Gelechiinae: Gnorimoschemini). – *Microlepidoptera of Europe. Volume 6*: 1–586.
- Huemer P. & Karsholt O. 2018: Revision of the genus *Megacraspedus* Zeller, 1839 a challenging taxonomic tightrope of species delimitation (Lepidoptera, Gelechiidae). – *Zookeys* 800: 1–278. <https://doi.org/103897/zookeys.800.26292>
- Kaila L. 2019: An annotated catalogue of Elachistinae of the World (Lepidoptera: Gelechioidea: Elachistidae). – *Zootaxa* 4632 (1): 231 p.
- Liška J., Šumpich J., Elsner G., Marek J., Laštůvka Z., Skyva J., Žemlička M., Laštůvka A., Dvořák I., Sitek J., Jirgl T., Knížek M., Uříčář J., Kuras T. 2015: Faunistic records from the Czech Republic – 388. – *Klapalekiana* 51: 239–250.
- Nuss M., Speidel W., Segerer A. 2013: Fauna Europaea: Pyraloidea. In Karsholt O. & Nieukerken E. J. van (eds.) *Fauna Europaea: Lepidoptera, Moths*. Version 2017.06, <https://fauna-eu.org> (visited juli 2019).
- Pastoralis G. & Buschmann F. 2018: A Magyarországon előforduló molylepke-fajok névjegyzéke, 2018. | Checklist of the Hungarian micro-moths, 2018 (Lepidoptera). – *Microlepidoptera.hu* 14: 77–258.
- Pastoralis G. 2007: Magyarország területén előforduló molylepkefajok jegyzéke (Lepidoptera: Microlepidoptera) | Checklist of the microlepidopteran fauna in Hungary. – *Natura Somogyiensis* 10: 219–301.
- Pastoralis G., Kosorin F., Tokár Z., Richter I., Šumpich J., Liška J., Laštůvka A., Laštůvka Z., Endel, B. 2018: Šestnásť nových druhov motýľov (Lepidoptera) nových pre faunu Slovenska | Sixteen species of moths (Lepidoptera) new for fauna of Slovakia. – *Entomofauna Carpathica* 30 (2): 1–24.

- Petrich K. 1987: Adatok a *Chilopselaphus fallax* és a hazai faunára új *Ch. balneariellus* ssp. *podolicus* ismeretéhez (Lepidoptera: Gelechiidae). – Folia Entomologica Hungarica 47: 295–296.
- Razowski J. 2001: Die Tortriciden (Lepidoptera, Tortricidae) Mitteleuropas. Bestimmung – Verbreitung – Flugstandort – Lebensweise der Raupen. – František Slamka, Bratislava, 319 p.
- Razowski J. 2003: Tortricidae of Europe. Volume 2, Oletreutinae. – František Slamka, Bratislava, 301 p.
- Sitek J., Marek J., Liška J., Florián A. & Šumpich J. 2019: Faunistic records from Czech republic – 470. Lepidoptera. – Klapalekiana 55: 139–142.
- Štefanovič R. 2018: Faunistic records from Slovakia. Lepidoptera: Tineidae, *Trichophaga scandinaviella* Zagulajev, 1960. – Entomofauna Carpathica 30 (1): 58–59.
- Slamka F. 2013: Pyraloidea of Europe (Lepidoptera), Volume 3. Pyraustinae & Spilomelinae. Identification – Distribution – Habitat – Biologie. – Bratislava, 357 p.
- Szabóky Cs. & Takács A. 2018: New data to the Microlepidoptera fauna of Hungary, part XVIII (Lepidoptera: Depressariidae, Elachistidae, Gelechiidae, Heliozelidae, Tortricidae). – Folia Entomologica Hungarica 79: 115–122.
- Szabóky Cs. 1982a: A Bakony molylepkéi. – A Bakony természettudományi kutatásának eredményei, BTM Zirc, XV: 1–43.
- Szabóky Cs. 1982b: A Dél-Dunántúl molylepkéi. Nattán Miklós molylepké-gyűjteménye (Lepidoptera). – Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 27: 15–35.
- Szabóky Cs. 1989: A salgföldi csarabos lepke (Lepidoptera) faunája. – Folia Historico-Naturalis Bakonyiensis 8: 31–46.
- Szabóky Cs. 1994b: Adatok a Vértes lepkefaunájának ismeretéhez. – Folia Entomologica Hungarica 55: 383–396.
- Szabóky Cs. 2010: A Naszály lepkéi | The Lepidoptera fauna of Mt. Naszály (Hungary). – A Naszály természetrajza. Rosalia 5: 657–741.
- Szabóky Cs., Kun A. & Buschmann F. 2002: Checklist of the Fauna of Hungary, Volume 2, Microlepidoptera. – Hungarian Natural History Museum Budapest, 184 p.
- Szabóky Cs., Kun A. & Buschmann F. 2006: Addenda and corrigenda to the Checklist of the fauna of Hungary, Microlepidoptera. – Folia Entomologica Hungarica 67: 69–83.
- Szöcs J. 1955: A budapesti Mártonhegy lepke-faunája. – Folia Entomologica Hungarica 8: 157–171.
- Szöcs J. 1975: Molylepkék a Mátra- és Bükk-hegységi fénycsapdákából. – Folia Historico Naturalia Musei Matraensis 3: 81–90.
- www.lepiforum.de : http://www.lepiforum.de/lepiwiki.pl?Chrysocrambus_Linetella (megtekintve/visited 2019.V.12.)
- www.lepiforum.de : http://www.lepiforum.de/lepiwiki.pl?Udea_Numeralis (megtekintve/visited 2019.XI.17.)

Pyraloidea of Europe, Volume 4 / Phycitinae - Part 1

Identification - Distribu-
tion - Habitat - Biology

František Slamka, 2019

Price: 100,- EURO
Language: English only
Date of issue: October
2019

16,8 x 23,5 cm, 432 pp.;
Hardcover; 207 species;
175 B&W plates of genitalia (more than 600 pho-
tographs) of each species (males & females); 31
colour plates with more than 900 images of moths.
<http://fslamka.swan-hosting.sk/lepidoptera.html>

The present volume comprises short descriptions and illustrations of 207 species of the subfamily Phycitinae (Cryptoblabini and a part of Phycitini) occurring in Europe and adjacent countries: North Africa, Turkey, Armenia, Georgia, Azerbaijan, Syria, Lebanon, Israel, Jordan, Northern Iraq and Northern Iran as well as Kazakhstan; a few species are also included from Afghanistan and Northern China. Brief information on the imago, habitat and species biology are given along with notes on similar species, distributional maps and genitalia for almost all the species. Many taxonomic changes are introduced, including new synonyms and a number of new species (16) and genera (12) are described.

A szerző tovább folytatta az európai molylepkékről eddig kiadott könyvsorozatát. A Phycitinae alcsalád első részében a 207 Cryptoblabini és a Phycitini faj leírását adja. Ismerteti a taxonok habitatjait, bionómiájukat földrajzi elterjedésüket. Szöveggközi ábrákon mutatja be a szárnyak és csápok fontosabb határozó bélyegeit, megnevezi a hasonló fajokat. Igen nagy értéke a könyvnek a fajok vázlatos, de igen informatív elterjedési térképei. A kiadvány számos új fajleírást is tartalmaz, illetve több taxonómiai változásra is rámutat. Kiemelt hasznossága a könyvnek, hogy közli az összes faj hím- és nőtény genitáliájának ábráját, s a 31 színes képtábla minőségi fotókon mutatja be a fajok habitusát. Az angol nyelvű kézikönyv nélkülözhetetlen a magyar faunakutatásban.

Fazekas Imre

***A Stenomesus rufescens* (Retzius, 1783) a *Choreutis nemorana* (Hübner, 1799) parazitája Magyarországon
(Hymenoptera, Lepidoptera)
Stenomesus rufescens (Retzius, 1783), a parasite of *Choreutis nemorana* (Hübner, 1799) in Hungary (Hymenoptera, Lepidoptera)**

Fazekas Imre

Abstract. *Stenomesus rufescens* (Retzius, 1783) [Hymenoptera, Eulophidae] has long been known in Hungary but is very rare and local. The locations of the species are shown by a map. It is known in the Pannonian Region mainly in the hills (200–500 m). The imagines were collected from May to early November. The study presents the diagnosis of the species, its bionomy, its distribution in Hungary and its geographical distribution. The author reports the moth species parasitized by *Stenomesus rufescens*: *Anania verbascalis* ([Denis & Schiffermüller 1775]; *Caloptilia azaleella* (Brant, 1813); *Chilo suppressalis* (Wlaker, 1863); *Cnephasia longana* Haworth, 1811, *Ectoedemia argyropeza* Zeller, 1839; *Helicoverpa armigera* (Hübner, 1808); *Lyonetia clerkella* Linnaeus, 1758; *Stigmella aurella* (Fabricius, 1775). The species was bred from larvae of *Choreutis nemorana* (Hübner, 1799). This is the first record of breeding from Hungary. Each larva contained several *Stenomesus rufescens* parasites. Over the past decade, *Choreutis nemorana* has been expanding rapidly in Hungary. Many fig trees show the distinctive feeding pattern of the larvae. The author has been studying fig trees for many years, especially in the Mecsek Mountains in southern Hungary. He had previously recorded a fig wasp (*Blastophaga psenes* Linnaeus, 1758) native to the Mediterranean and established in the Mecsek Mountains. The mountains cover an area of approximately 500 km². The highest peak in the mountain range is Zengő, which has an elevation of 682 metres. The climate is sub-Mediterranean. The figs have been cultivated in the mountains for about two thousand years. *Choreutis nemorana*, *Stenomesus rufescens* and *Blastophaga psenes* probably live here in the mountains, but so far no one has studied their distribution here.

Keywords. Hymenoptera, Eulophidae, *Stenomesus rufescens*, Lepidoptera, Choreutidae, *Choreutis nemorana*, bionomy, Hungary.

Author's address. Fazekas Imre | Pannon Intézet/Pannon Institute | 7625 Pécs, Magaslati út 24. | Hungary | E-mail: fazekas@microlepidoptera.hu

Bevezetés – Introduction

Egy korábbi tanulmányomban (Fazekas 2015) áttekinttem a *Choreutis nemorana* diagnózisát, bionómiáját, földrajzi elterjedését, s bemutattam a faj 2015-ig megismert lelő-helyeinek térképét Magyarországról. Egy másik munkában pedig fügedarázs (*Blastophaga psenes* Linnaeus, 1758) megtelepedéséről számoltunk be a Mecsekben (Fazekas & Schmidt 2016). Az elmúlt években számos új lelőhelyadat vált ismertté, s hazánkban először sikerült a *C. nemorana* hernyókból a *Stenomesus rufescens* Retzius, 1783 endotoparazitát kinevelni és azonosítani. Jelen munkámban új adatokat közlök a faj földrajzi elterjedéséhez, valamint a *Stenomesus rufescens*-szel kapcsolatos vizsgálatokról.

Anyag és módszer – Material and method

A képek Scopium SZM-500 T zoom sztereó mikroszkópra szerelt MicroQ 5.0 MP digitális kamerával készültek, s a Corel Draw/Paint és Photoshop programokkal elemezttem. A begyűjtött hernyókat a bebázódásig szobai körülmények között neveltük Kecskeméten (Mikulás József), Komlón (Gál Miklós) és Pécssett (Fazekas Imre). A bizonyítópéldányok (det. Fazekas I.) a Pannon Intézet (Pécs) gyűjteményében vannak elhelyezve.

Eredmények – Results

Stenomiesius rufescens (Retzius, 1783) (1–5 ábra | Figs 1–5)

Ichneumon rufescens Retzius, 1783 | Anmärkning ar vid Asteriae Genus. Kongl. Vetenskaps Academies Handlingar, (2) 4 (7–9): 234–244.

Synonyma: *Stenomiesius rufescens* (Rossi, 1790), *Diplolepis rufescens* (Rossi, 1790) *Cleonymus rufescens* (Rossi, 1790), *Eulophus rufescens* (Rossi, 1790), *Stenomiesius pulchellus* Westwood 1833, *Stenomiesius maculatus* Westwood, 1833, *Cirrospilus acesius* Walker, 1839, *Misina nemoranae* Rondani, 1870, *Myrina nemoranae* (Rondani, 1870), *Aphelinus nemoranae* (Rondani, 1870), *Stenomiesius nemoranae* (Rondani, 1870).

Irodalom – References: Erdős 1971; Godfrey 1994; Jánoszyński 2016; Kostjukov 1978; Traynor 2004; Yefremova et al. 2007; Quicke 1997; www.nhm.ac.uk.

Diagnózis – Diagnosis. ♂ 1,17–1,45 mm; ♀ 1,63–2,03 mm. A hím feje és pajzocszkája fekete; mindkét ivar potrohának töve okkersárga. Csápostora fekete, nyele sárga, a hím csápostora megnyúlt. Lábak és a csipők agyagsárgák, a hím elülső és középső lábszárának csúcsi fele sötét. Szárnya enyhén füstös, a nőtény korongján gyakran sötét ovális folt látható. A nőtény feje többnyire fekete, a száj környéke és szemének szegélye vörhenyessárga, torán az előtor két széle, középtorának háta a lapockákkal együtt és pajzocszkája okkersárgák, egyéb részei feketék.

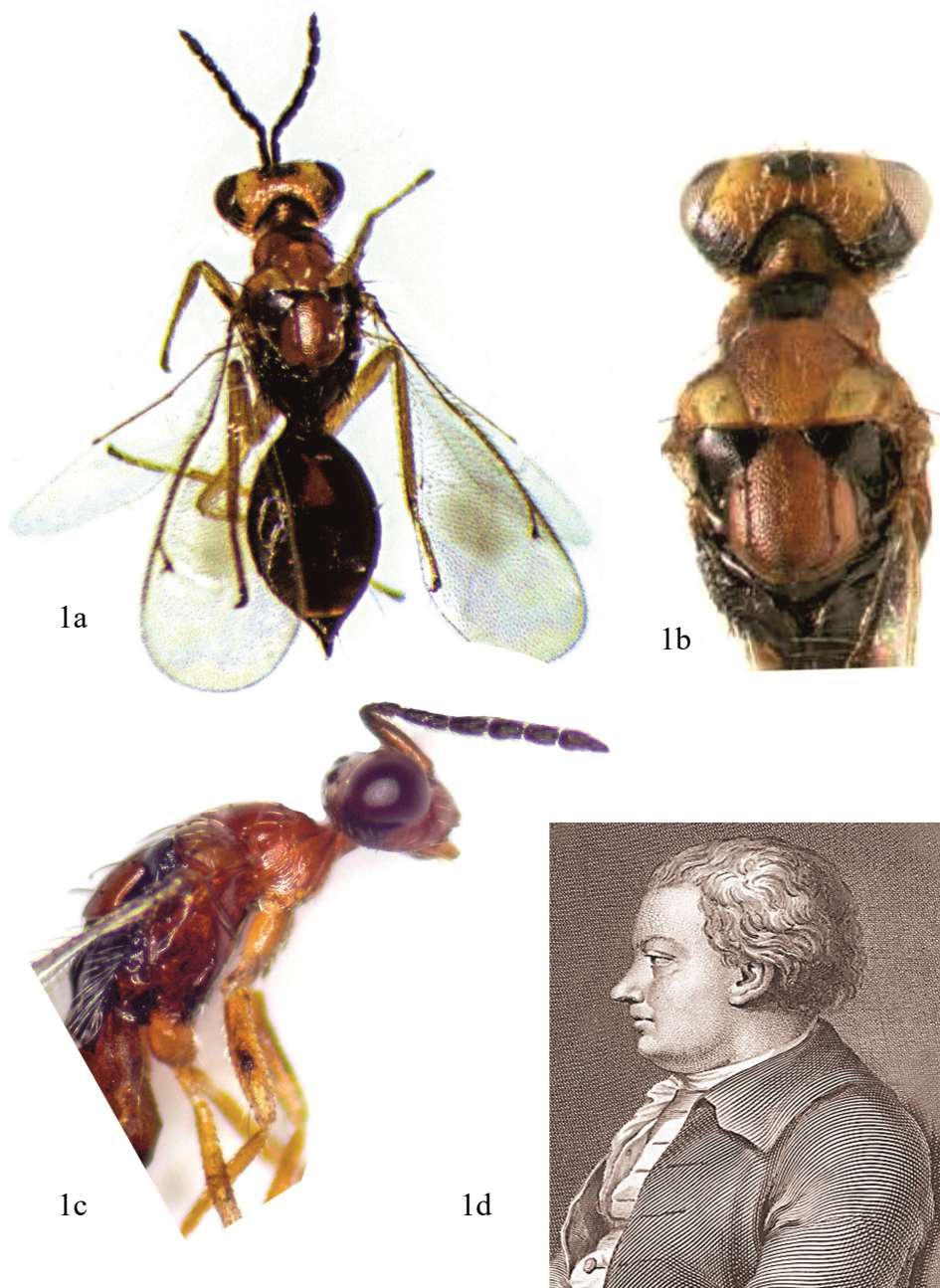
Bionómia – Bionomy. Magyarországon májustól novemberig gyűjtötték. Erdős (1971) szerint aknázómolajokból nevelték ki (*Nepticula aurella* F., *Choreutis nemorana* Hbn.). Ezen kívül bogarakban (pl. *Phloeotribus scarabaeoides* (Bernard, 1788)) és több más lepkefajban is: *Anania verbascalis* ([Denis & Schiffermüller 1775]; *Caloptilia azaleella* (Brant, 1813); *Chilo suppressalis* (Walker, 1863); *Cnephasia longana* Haworth, 1811, *Ectoedemia argyropeza* Zeller, 1839; *Helicoverpa armigera* (Hübner, 1808); *Lyonetia clerkella* Linnaeus, 1758; *Stigmella aurella* (Fabricius, 1775) [www.nhm.ac.uk].

Magyarországi lelőhelyek – Localities in Hungary. Erdős (1971) szerint Magyarországon csak Bátorligeten, Bakonyban, a Budai-hegyekben és a Börzsönyben gyűjtötték, ezenkívül az Északi-Kárpátokban és Erdélyben is megtalálták. Az MTM gyűjteményében a következő lelőhelyekről vannak bizonyító példányok (Vas Z. in litt. 2019.11.22.): Budapest, Fehérvárcsurgó, (Nógrád)Verőce, Vác (Tudós-domb és Naszály). Hazánkban főként a kollin és szubmontán régiókból ismert.

Új adatok – New records. Felsőörs (2018); Komló, dávidföldi városrész (2019); Pécs, mecsekoldali házikertek (2019). Számos ex lárva példány, *Choreutis nemorana* hernyókból nevelve augusztus végén, illetve szeptember elején (in coll. Pannon Intézet, Pécs, det. Fazekas I.)

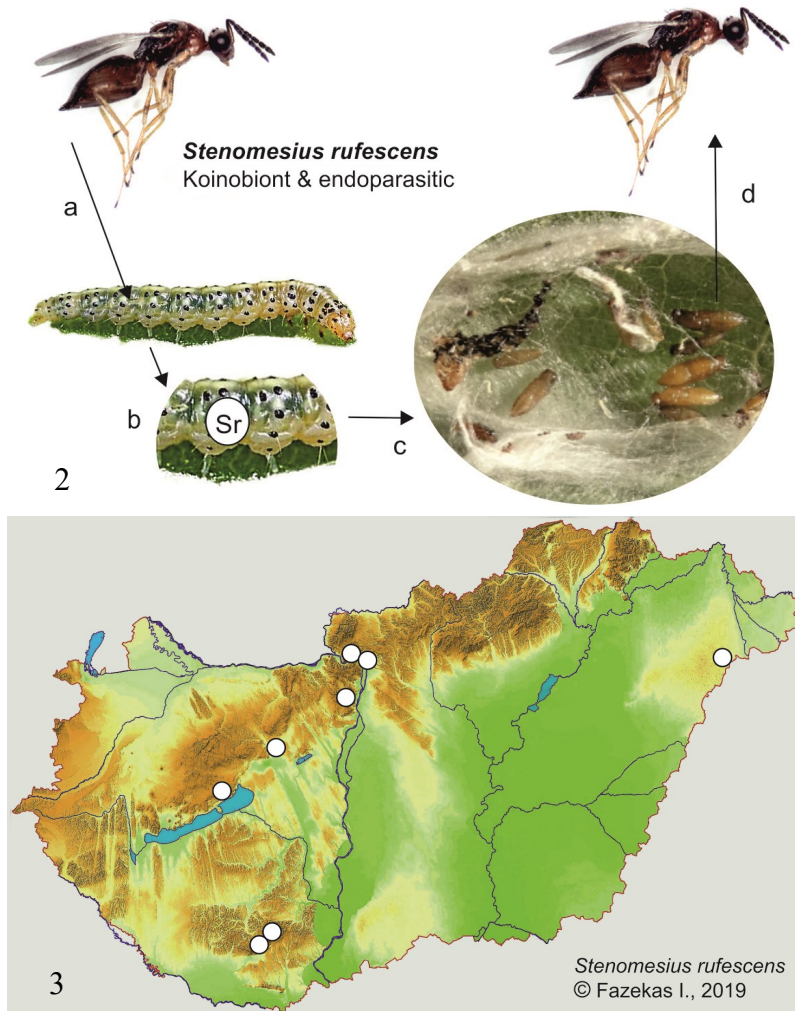
Elterjedés – Distribution. Ausztria, Bulgária, Csehország, Franciaország, Georgia, Hollandia, Irán, Írország, Kaukázus, Magyarország, Montenegró, Nagy-Britannia, Németország, Norvégia, Olaszország, Örményország, Svédország, Szlovákia, Szerbia, Törökország, USA (Oregon) [Fauna-eu.org 2019].

Jegyzet – Note. *Stenomiesius rufescens*-t Anders Jahan Retzius (1742–1821) a lund-i egyetem tanára írta le. Sembel (2010) megfigyelései szerint a *Stenomiesius rufescens* egy endoparzita, mert a tojásokat a hernyó bőre alá helyezi el (2a ábra), a lárvák a gaz-

1. ábra. **1a**, *Stenomesius rufescens* imágó (Kömlő, 2019); **1b**, fejtető, tor (felülnézet [nagyítva]); **1c**, fej, csáp (oldalnézet); **1d**, Anders Jahan Retzius (1742–1821)

Figure 1. **1a**, *Stenomesius rufescens* adult (H-Kömlő, 2019); **1b**, vertex, thorax (top view [magnified]); **1c**, caput, antenna (lateral view); **1d**, Anders Jahan Retzius (1742–1821)

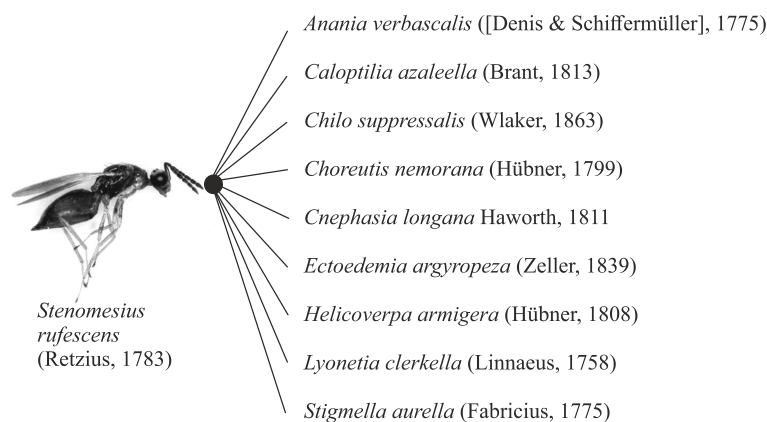
2. ábra. A *Stenomesius rufescens* életciklusa: 2abcd (magyarázat a szövegben)

Figure 2. Life cycle of *Stenomesius rufescens*: 2abcd (explanation in the text)

3. ábra. A *Stenomesius rufescens* lelőhelyei Magyarországon

Figure 3. Localities of *Stenomesius rufescens* in Hungary

daszervezetben növekednek (2b ábra), a lárvabőrön kívül bábozódnak (2c ábra), s fejlődnek imágóvá. Koinobiont, mert lehetővé teszi az adott lepkehernyó táplálkozását és fejlődését. Hasonló fajok pl. a *Psytalia fletcheri* (Silvestri, 1916) vagy a *P. incisi* (Silvestri, 1916) [Braconidae]. Sembel (2010) megfigyeléseit a Mecsek vidékén végzett nevelési kísérletek is megerősítik. Saját és Gál Miklós (Komló) vizsgálata során során a *Choreutis nemorana* hernyó nem bábozódott be. Az „összezsugorodott” lárva bőre mellett, a hernyó szövődék védelme alatt 8–12 *Stenomesius rufescens* bűjt elő. Gál Miklós (pers. comm.) egy esetben 17 *S. rufescens* bábót figyelt meg (2c ábra).

4. ábra. A *Stenomesius rufescens* által parazitált lepkefajok Magyarországon (előzetes vizsgálatok)

Figure 4. Lepidoptera species parasitized by *Stenomesius rufescens* in Hungary (preliminary investigations)

Feltételezhetően az adventív *Choreutis nemorana* (füge levélmoly) sokkal régebben jelen van a magyar faunában, mint azt eddig tudtuk, s kis állomány nagysága miatt eddig elkerülte a figyelmet. Őshonos parazitája a *Stenomesius rufescens* bizonyára jóval elterjedtebb az országban, hiszen más bogár és lepkefajokat is parazitál.

A Földön több mint 100 000 parazitoid fajt ismerünk, amely az összes rovarfaj közel 20%-a. A parazitoidok többsége (ca. 86 000 faj) Hymenoptera (Basibuyuk & Quicke, 1995, La Salle & Gauld, 1991).

***Choreutis nemorana* (Hübner, 1799)**

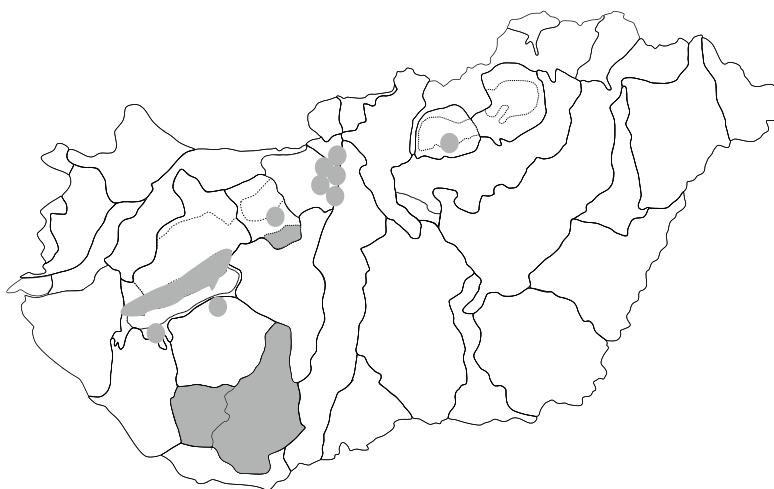
Tortrix nemorana Hübner [1799]: Samml. eur. Schmett. 7: pl. 1 fig. 3. Locus typicus: „Europa” [incomper-tus].

Irodalom – References: Alford 1992; Bodor et al. 2011; Diakonoff 1986; De Prins et al. 2014; Erdős 1971; Fazekas 2014, 2015; Fazekas & Schmidt 2016; Fialowski 1902; Gozmány 1955; Rota et al. 2014; Schmidt 2010; Szabóky 2015; Szeőke & Csóka 2012; Weir 2016; Wirth et al. 2020.

Bionómia — Bionomy. A hernyókat főleg füge leveleken (*Ficus carica*) találták meg (Alford 1992), de vannak meg nem erősített, igen bizonytalan adatok *Malus*-, *Sorbus*- és *Crataegus* fajokról is. A moly nálunk kétnemzedékes. Az áttelelt imágók áprilisban kezdenek repülni. A tojásokat csoportosan rakják le a levelekre. A kikelt hernyók május közepétől rágják a leveleket, majd egy csónak alakú fehér szövődékben bábozódnak a levélzetben vagy ágcsomókban. Az első generáció imágói június végétől repülnek (nappal is) a fügebokrok körül. A második generáció hernyói július végétől októberig táplálkoznak, majd bebábozódnak, a kikelt lepkék védett téli helyre húzódnak (vö. Fazekas 2015).

Már Erdős (1971) is jelezte, hogy a *Choreutis nemorana* hernyókat a *Stenomesius rufescens* parazitálja, de a faunakötetéből nem derül ki, hogy ez magyarországi megfigyelés, vagy az irodalomból átvett adat. Az utóbbi valószínűbb, mert a 2000-es évek előtt (vö. Bodor et al. 2011, Fazekas 2014, Szabóky 2015, Szeőke & Csóka 2012) a *C. nemorana* nem volt hitelesen bizonyítva Magyarországról. Az előbbiekből következően a Felsőörsön, Komlón és Pécsen kitenyésztett ex larva *Stenomesius rufescens* imágók az első ellenőrzött adatok hazánkból.

Itt kell ismételtelen visszatérnem a *Blastophaga psenes* (Linnaeus, 1758) fügedarázssal kapcsolatos korábbi és újabb megfigyelésekre is. Bár az első magyarországi füge-

5. ábra. A *Choreutis nemorana* elterjedése Magyarországon az eddigi vizsgálatok alapján
Figure 5. Distribution of *Choreutis nemorana* in Hungary based on previous studies

darazsakra 2008-ban figyelt fel Schmidt Csaba (2010), elképzelhető, hogy azok évekkal korábban már jelen voltak, de a faj elkerülte a kertészkedők és rovarászok figyelmét. Bár a 2012-es igen hideg februári időjárás jelentősen csökkentette a helyi populáció egyedszámát, azonban az ezt követő években a darazsak rövid időn belül ismét elszaporodtak. Ezt követően 2015–2016 telén, a januári megfigyelések alapján rengeteg fügedarázs várta a tavaszt az áttelelő termésekben (Fazekas & Schmidt 2016). A 2017-es és 2018-as relatíve enyhe teleken a caprificus bokrokon az áttelelő, darazsakat tartalmazó termések nagy számban maradtak fenn, így a *B. psenes* populáció abundanciája tovább erősödött a Mecsekben. A fügedarazsak kizárólag a caprificus bokrokon tudnak szaporodni. Mivel a füge – mint növény – fajtától függően, átlagosan -15 °C -ig viseli el a hideget. A caprificus bokrokon áttelelő harmadik termések azonban ennél jóval érzékenyebbek, a mecseki megfigyelések szerint -12 °C alatt már károsodnak.

Jegyzet – Note. A füge magyarországi terjedésével meghonosodásával egy bővebb angol nyelvű, megjelenés előtt álló munkánkban (Acta Botanica Hungarica 62 | 2020) foglalkozunk (Wirth et al. 2020). Időközben Gál Miklós komlói tenyésztésében előkerült egy új Hymenoptera parazita is, amely a füge levélmoly bábjaiból kelt ki. Azonosítása folyamatban van, s erről egy következő tanulmányomban fogok beszámolni.

A *Choreutis nemorana* szárnyak habitusa igen változékony (sárgás, vöröses, őzbar-na, barna stb.), a vizsgálatok hiányában még nem lehet eldönteni a Pannon-régióban meghonosodott populációkat milyen intraspecifikus kategóriá(k)ba (vö. Askew 1970; ICZN 2012; Weir 2016, p. 147, Table 1.) lehet besorolni. A fajon belüli fenotípusos plaszticitásra egy későbbi munkámban fogok visszatérni.

Köszönetek – Acknowledgements. Köszönetet mondok Mikulás Józsefnek (Kecskemét), Gál Miklósnak (Komló), akik a begyűjtött fejlődési alakokat számomra megküldték, s a vizsgálati helyszíneken személyes konzultációt biztosítottak. Köszönöm Vas Zoltánnak (Budapest, MTM) a *Stenomiesius rufescens* lelőhely adatokat, valamint Barry Goater (GB-Eastleigh) az angolnyelvi korrektúrát.

We express our thank to colleagues József Mikulás (Kecskemét), Miklós Gál (Komló) and Zoltán Vas (HNHM, Budapest) for the opportunity to examine the specimens from their collections, and our special thanks go to Barry Goater (GB-Eastleigh) for his linguistic corrections.

Irodalom – References

- Alford D. V. 1992: A colour atlas of fruit pests. Their recognition, biology and control. – Wolfe Publishing Ltd., London, 320 p.
- Askew R. R. 1970: Intraspecific categories in insects. – *Biological Journal of the Linnean Society* 2: 225–231.
- Askew R. R. & Bouček Z. 1968: Index of Palaeactic Eulophidae (excl. Tetrastichinae). In Delucchi V. & Remaudière G. (Eds.): *Index of entomophagous insects*. – Paris, 223 p.
- Basibuyuk H. H. & Quicke D. L. J. 1995: Morphology of the antenna cleaner in the Hymenoptera with particular reference to no aculeate families (Insecta). – *Zoologica Scripta* 24: 157–177.
- Bodor J., Balázs K. & Mihályi K. 2011: Őszi levélmolyok veszélyei. – *Kertészet és Szőlészet* 2011/50: 20–21.
- Danilevsky A. S. & Kuznetsov V. I. 1989: Family Choreutidae. In Medvedev G. S. (ed.): *Keys to the insects of the European part of the USSR, vol. IV, Lepidoptera, part II*. Amerind Publishing Co. Pvt. Ltd., New Delhi, pp. 137–181.
- De Prins W., Bagnée J.-Y., Georis A., Sporonck R., & Sporonck R. 2014: *Choreutis nemorana* (Lepidoptera: Choreutidae) well established in Belgium. – *Phegea* 42 (2): 29–32.
- Diakonoff A. 1986: *Microlepidoptera palaeartica. Glyphipterigidae auctorum sensu lato*. Vol. 7. – G. Braun, Karlsruhe, 436 p., 175 pl.
- Erdős J. 1971: Fémfűrkészek VIII. – Chalcidoidea VIII. – *Fauna Hungariae* 104, 252 p.
- Fauna-eu.org 2019: *Stenomesus rufescens*. – https://fauna-eu.org/cdm_dataportal/taxon/461b50c7-0a26-4168-98f1-9768e8ea38d8 [visited on 08.12.2019]
- Fazekas I. 2014: Molylepke támadja a fügefák leveleit. – <http://www.bama.hu/baranya-kozelet/molylepke/-tamadja-a-fuegefak-leveleit-560415> (visited on 28.06.2014)
- Fazekas I. 2015: A füge-levélmoly [*Choreutis nemorana* (Hübner, 1799)] egy adventív faj Magyarországon | *Choreutis nemorana* (Hübner, 1799) a adventive species in Hungary (Lepidoptera: Choreutidae). – *Microlepidoptera.hu* 8: 3–10.
- Fazekas I. & Schmidt Cs. 2016: A fügedarázs (*Blastophaga psenes* Linnaeus, 1758) megtelepedése a Mecsekben | The settlement of fig wasp (*Blastophaga psenes* Linnaeus, 1758) in the Mecsek Mountains, Hungary (Hymenoptera: Agaonidae). – *e-Acta Naturalia Pannonica* 10: 13–16.
- Fialowski L. 1902: Fügefácskák a Gellérthegyen. – *Növénytani Közlemények* 1 (2): 41–55.
- Godfrey H. C. J. 1994: *Parasitoids: behavioral and evolutionary ecology*. – Princeton University Press, Princeton, NJ. 473 p.
- Gozmány L. 1955: Molylepkek III. *Microlepidoptera* III. – In Székessy V. (ed.): *Magyarország Állatvilága*. – Akadémiai Kiadó, XVI. kötet, Lepidoptera. 4. füzet, 64 p.
- ICZN 2012. *The International Code of Zoological Nomenclature*. [online] Available at: <http://www.iczn.org/code> [visited on 15 February 2019].
- Jałoszyński P. 2016: Dwa nowe dla Polski gatunki Eulophidae (Hymenoptera: Chalcidoidea) | Two species of Eulophidae (Hymenoptera: Chalcidoidea) new in Poland. – *Wiadomości Entomologiczne* 35 (2): 117–120.

- Kostjukov V. V. 1978: Hymenoptera II. Chalcidoidea 13. Eulophidae (Tetrastichinae). – *Opred. Nasek Evrop. Chasti SSSR* (Medvedev G. S., ed.), 442 p.
- La Salle J. & Gauld I. D. 1991. Parasitic Hymenoptera and the biodiversity crisis. – *Redia* 74: 315–334.
- Oskin B. 2014: Hottest Year Ever: 5 Places Where 2014 Temps Really Cooked. – <http://www.livescience.com/49295-2014-hottest-year-countdown.html> (visited 09.02.2015)
- Rota J., Aguiar A. & Karsholt O. 2014: Choreutidae of Madeira: review of the known species and description of the male of *Anthophila threnodes* (Walsingham, 1910) (Lepidoptera). – *Nota Lepidopterologica* 37 (1): 91–103.
- Quicke D. L. J. 1997: Parasitic wasps. – Chapman and Hall, London. 470 p.
- Szabóky Cs. 2015: A ligeti levélmoly (*Choreutis nemorana* Hübner, 1799) magyarországi előfordulásai. – *Növényvédelem* 51 (1): 11–13.
- Schmidt Cs. 2010: Megjelent a fűgedarázs Magyarországon. – *Kertészet és Szőlészet* 21: 16–17.
- Sembel D. T. 2010: Pengendalian Hayati Hama-hama Serangga Tropis dan Gulma. – ANDI. Yogyakarta, 281 p.
- Szeőke K. & Csóka Gy. 2012: Jövevény kártevő ízeltlábúak áttekintése Magyarországon (Lepkék, Lepidoptera). – *Növényvédelem* 48 (3): 105–115.
- Yefremova Z., Ebrahimi E. & Yegorenkova E. 2007: The Subfamilies Eulophinae, Entedoninae and Tetrastichinae in Iran, with description of new species (Hymenoptera: Eulophidae). – *Entomofauna* 28 (25): 321–365.
- Weir J. C. 2016: Intraspecific taxonomy in the Lepidoptera. – *British Journal of Entomology and Natural History* 29: 144–154.
- Wirth T., Fazekas I., Schmidt Cs. & Csiky J. 2020: Spreading to North: naturalization of *Ficus carica* L. (Moraceae) in Hungary. – *Acta Botanica Hungarica* 62 (in press)

**A *Cacoecimorpha pronubana* (Hübner, [1796–99])
új tápnövénye Magyarországon a *Hedera helix* L.
Hedera helix L. a new larval foodplant for
Cacoecimorpha pronubana (Hübner, [1796–99]) in Hungary
(Lepidoptera: Tortricidae)**

Fazekas Imre

Abstract. *Cacoecimorpha pronubana* (Hübner, [1796–99]) is a xerothermophilous species of the Holomediterranean Region and is known as an adventive in many in European countries. It has also been introduced into Asia, South Africa and North America. In Hungary, *C. pronubana* is rare and local in glasshouses and laboratories and has not been recorded in the wild. The earliest record of this species in Hungary is of some larvae found in 2002 in Alsótekeres. The larvae were feeding on *Prunus laurocerasus* L. This shrub has been widely planted as an ornamental in temperate regions worldwide and is frequent in Hungary. In 2010 *C. pronubana* was recorded breeding in Budapest where some larvae were found on *Salix intergra* Thunb. which had been imported from Italy. The third record of the species in Hungary is of a single larva found in November 2010 in Budapest (Corvinus University of Budapest). This larva was feeding on *Aeonium arboreum* (L.) Webb & Berthel, native to the Canary Islands. *Cacoecimorpha pronubana* is a highly polyphagous moth, as its larvae feed on plants representing 160 genera. For the first time in Hungary, a larva of this species was observed in Szombathely in July 2017 under natural conditions, feeding on leaves of *Hedera helix* L., a foodplant hitherto unknown in Hungary. The larva was in its final stage of development. After collecting, it pupated under room conditions and the imago hatched in September. We do not know if *C. pronubana* will survive the winter season in the Pannonian Region. Under natural conditions in Hungary, it would be expected in gardens and hedgerows. The flight period in the wild is unknown. It is expected that two or three generations will fly, especially during long and warm autumn.

Keywords. Tortricidae, *Cacoecimorpha pronubana*, new foodplant, *Hedera helix*, Hungary.

Author's address. Fazekas Imre | Pannon Intézet/Pannon Institute | 7625 Pécs | Magaslati út 24. | Hungary | E-mail: fazekas@microlepidoptera.hu

Bevezetés – Introduction

A *Cacoecimorpha pronubana* (szegfű sodrómoly) a holomediterrán régióban őshonos xerothermophil faj, amely adventíve Európa számos országában felbukkant, de gyűjtöttek Nyugat- és Közép-Azsiában, Japánban, Dél-Afrikában és Észak-Amerikában is. Valószínűleg az európai földrajzi térségekben az ún. globális felmelegedés „nyertese”. Adatlapjában az EPPO (The European and Mediterranean Plant Protection Organization) feltételezi, hogy a szabadban való áttelelést Európában a januári + 2°C-os izoterma korlátozza. Maitland-Emmet és Heath, (1991) szerint Nagy-Britanniában természetes körülmények között is áttelel, s több egymást átfedő generációban repül.

A faj magyarországi előfordulásával, biológiájával több szerző is foglalkozott (Szeőke 2002, Bodor & Szabóky 2010, Fazekas 2011). Magam legutóbb (Fazekas 2011) az *Aeonium arboreum* (L.) Webb & Berthel növényen mutattam ki. Bemutattam a faj diagnózisát, biológiáját hazai- és földrajzi elterjedését.

Jelen tanulmányomban új, Magyarországon őshonos növényen a borostyánon (*Hedera helix*) táplálkozó hernyó felbukkanásáról számolok be, feltételezve, hogy *C. pronubana* a megfelelő ökológiai fülkékben már természetes, szabadföldi körülmények

között is megtelepedet hazánkban. Mivel potenciális kártevő lehet a kertészetekben vagy akár gyümölcsösökben is, a faj további kutatásokat igényel.

Eredmények – Results

Cacoecimorpha pronubana (Hübner, [1796–99])

Tortrix pronubana Hübner, [1796–99], Sammlung eur Schmett., Tortrices, pl. 19, Fig. 121. Locus typicus: „Európa“.

Synonyma. *Tortrix ambustana* Frölich, 1830; *Tortrix hermineana* Duponchel, 1835; *Tortrix insolatana* H. Lucas, 1848; *Tortrix perochreana* Herrich-Schäffer, 1856.

Irodalom – References. Bodor & Szabóky 2010; Bradly et al. 1973; Eitschberger 2016; Fazekas 2011; Maitland-Emmet & Heath 1991; Ostrauskas et al. 2008; Razowski 2002; Szeőke 2002; Van de Vrie 1991; Wyoski & Izhar 1976.

Új tápnövény – New foodplant. ♂ Szombathely, Radnóti utca, on *Hedera helix* ex l., 2017.07.19., leg. Marácz L., det. Fazekas I., in coll. Pannon Intézet, Pécs.

A hernyót Marácz László figyelte meg borostyán levélen, Szombathely családiházás övezetében, a Radnóti Miklós utcában 2017-ben. A begyűjtött hernyó szobai körülmények között bebábozódott. A kikelt lepkét azonosításra megküldte hozzám.

Bionómia – Bionomy. A *C. pronubana* erősen polifág faj (ca. 170 tápnövény): *Acer*, *Aegopodium*, *Aeonium*, *Arbutus*, *Asphodelus*, *Brassica*, *Capsicum*, *Chamaecypariss*, *Citrus*, *Coronilla*, *Cupressocypariss*, *Cytisus*, *Daphne*, *Dianthus*, *Digitalis*, *Euonymus*, *Euphorbia*, *Fuchsia*, *Fragaria*, *Hedera*, *Hieracium*, *Hippophae*, *Ilex*, *Jasminium*, *Juniperus*, *Lathyrus*, *Laurus*, *Ligustrum*, *Mahonia*, *Malus*, *Nepeta*, *Neurium*, *Olea*, *Pelargonium*, *Persea*, *Persica*, *Petunia*, *Pinus*, *Punica*, *Prunus*, *Pyrus*, *Ribes*, *Rhododendron*, *Robinia*, *Rosa*, *Rosmarinus*, *Rubus*, *Rumex*, *Scabiosa*, *Solanum*, *Syringga*, *Tamarix*, *Trifolium*, *Vaccinium*, *Vicia*, *Vinca*, *Vitis* stb.

A mediterrán vidékeken elsősorban a szegfűt károsítja, kártétele a kertészetekben olykor elérheti a 30–35%-ot is. Az üvegházakban, a fóliasátrakban leginkább virágkártevőként lép fel. Angliában megtámadta a földieper ültvényeket, Észak-Afrikában és Törökországban pedig az olajfákat és a citrusféléket. A gyümölcsfélék közül súlyosan károsíthatja a csonthéjasokat, az almaféléket, a ribizli- és málna ültvényeket, de nem

1. ábra. A *Cacoecimorpha pronubana* új tápnövénye Magyarországon a *Hedera helix* (a hernyó nagyított)

Figure 1. *Hedera helix* a new larval foodplant for *Cacoecimorpha pronubana* in Hungary (the larva is magnified)

kíméli a zöldségeket sem (pl. bab, borsó, burgonya, paprika, paradicsom, sárgarépa stb.). Míg Észak-Afrikában évente folyamatosan akár 5–6 nemzedéke is kifejlődik, addig Dél-Európában (pl. Spanyolország, Olaszország) négy, Angliában, a Krím-félszigeten csupán két generációját figyelték meg. Azokon a földrajzi területeken, ahol nincsenek folyamatos generációk, ott lárva állapotban tel el át.

Az angliai üvegházakban – hibernáció nélkül – a hernyók télen is táplálkoznak. A lárvális kor a levegő páratartalmának és a levegő hőmérsékletének függvényében három héttől is eltarthat, a bábállapot kb. két hét.

Az adatlapján az EPPO feltételezi, hogy a hernyónak a Nyugat- és Közép-Európában „nyílt” tereken való telelését a januári + 2 °C-os izoterma korlátozza. A faj valószínűleg a globális felmelegedés nyertese, s a Nyugat-Palearktikumban fokozatosan meghódítja a számára ökológiailag megfelelő területeket.

Alkalmas-e Magyarország életföldrajzilag, hogy a *C. pronubana* tartósan megtelepedjen? Téli időjárásunkat a nyugati, délnyugati felől érkező óceáni, ritkán a mediterrán eredetű meleg levegő, valamint az északkeletről betörő hideg légtömegek alakítják. A tél és benne a januári középhőmérséklet ennek megfelelően évről évre nagyon változó.

Már Bacsó (1959) is rámutatott, hogy a Dunántúli déli-, délnyugati területein a januári középhőmérséklete enyhe, akár 0 és -1 °C közé is eshet, míg az északkeleti hegyvidékeken csupán -3–4 °C. 1942 januárjában például az Alföldön -9 °C alatt, míg a magasabban fekvő hegyvidékeinken -12 °C körül volt a havi középhőmérséklet, ami Finnországban szokásos. Ekkor a Kárpát-medence időjárását az északkeletről érkező hideg légtömegek alakították. A legenyhébb januároknak viszont, mint például 1948-ban, a mediterrán térségből érkező légtömegeknek köszönhetően az Alföld déli részén a középhőmérséklet 5–6 °C volt, ami a francia Riviérára jellemző⁽¹⁾.

⁽¹⁾Lásd https://www.met.hu/eghajlat/eghajlatvaltozas/megfigyelt_valtozasok/Magyarorszag/ [Hozzáférés: 2019.11.16.]

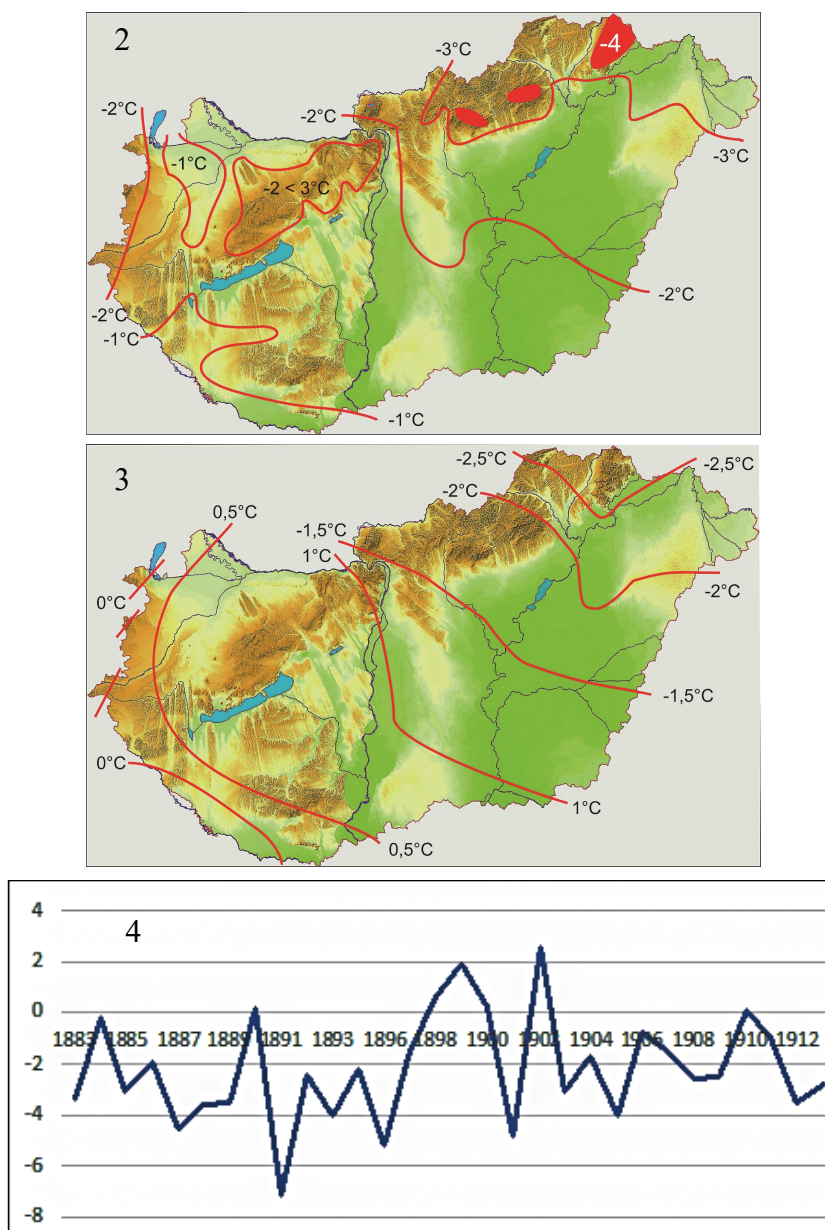
A melegedési tendenciát leginkább a nyarak hőmérséklete tükrözi, a múlt század elejétől napjainkig az emelkedés 1,2 fokot tesz ki. A nyarak átlaghőmérséklete 1981–2010 között 20,26°C. Az utóbbi évtizedben is előfordult egy-egy hűvösebb nyár, de az alacsony értékek inkább a század első felét jellemezték. A legutóbbi 36 évben pedig csaknem két fokot emelkedett a nyári középhőmérséklet. A téli középhőmérséklet az 1981–2010-es normál időszakban -0,08 fokkal adódik. A telek hőmérséklete 1901 óta 0,97 fokkal nőtt, ám ez a változás statisztikai szempontból nem szignifikáns, és a legutóbbi 36 év telének középhőmérséklete pedig 1,9 fokkal nőtt.

Mivel hazánkban először Szombathelyen bizonyított a szabad természetben őshonos növényen (*Hedera helix*) a *C. pronubana* megtelepedése, megvizsgáltam a 19. századi januári hőmérsékleteket is 1883 és 1913 között Kakas (1960: p. 244) éghajlati adataira alapján. A grafikon egyértelműen bizonyítja, hogy az előző bekezdésben vázolt felmelegedés már a 19. század második felében megindult, ugyanakkor erős kilengések is voltak 0,1 és -7,1°C között, s gyakoriak voltak a -2°C alatti hőmérsékletek, amely nem tette volna lehetővé a *C. pronubana* populáció szabadföldi megtelepedését vagy fennmaradását.

Ha megnézzük Magyarország léghőmérsékletének januári középértékeinek területi eloszlását (°C, 50 évi átlag, 1901–1950) vagy annak tengerszintre átszámított értékeit, akkor jól látható, hogy leginkább a Dunántúlon illetve az Alföld déli tájai potenciálisan alkalmasak a *C. pronubana* tartós megtelepedésére hazánkban (2–3. ábra).

Paraziták – Parasitoids. Wyoski & Izhar (1976) több szerzőre hivatkozva az alábbi fajokat nevezte meg a *C. pronubana* parazitáinak (főként a hernyókban élősködnek): Tachinidae: *Nemorilla floralis* Fall.; *Actia pilipennis* Fall.; *Morinia bigoti* Rob.; *Zenilella roseana* B.

Braconidae: *Apanteles lacteus* Nees.; *Apanteles xanthostigmus* Mal; *Microgaster* sp.

2–4 ábra. (2) Magyarország léghőmérsékletének januári középértékeinek területi eloszlását ($^{\circ}\text{C}$, 50 évi átlag, 1901–1950) vagy annak (3) tengerszintre átszámított értékei (Bacsó 1959 nyomán); (4) Szombathely januári hőmérsékletek 1883 és 1913 között Kakas (1960: p. 244) éghajlati adataira alapján grafikonon ábrázolva.

Figure 2–4. Hungary average temperature of in January [1901–1950] (2), values converted to sea level (3); (4) Szombathely average temperature in January (1883–1913)

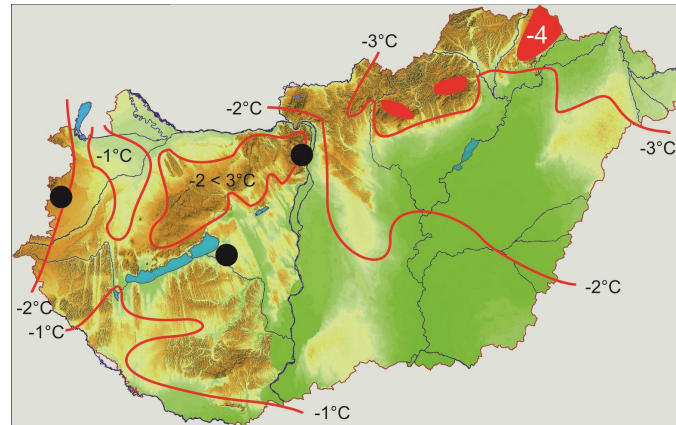
Ichneumonidae: *Pimpla alternans* Grav.; *Pheogenes nigridens* Wsn.

Chalcididae: *Chalcis intermedia* Nees.; *Elachertus affinis* Masi (= *artaeus* Walker):

Trichogramma (Oophthora) semblidis Auriv. (tojás parazita).

Proctotrupidae: *Camptoptera* sp.

Magyarországi lelőhelyek – Localities in Hungary. Enying (Alsótekeres), Budapest, Szombathely.

5. ábra. A *Cacoecimorpha pronubana* lelőhelyei Magyarországon, a januári középhőmérsékleti térképen (50 éves átlag; 1901–1950)

Figure 5. Localities of *Cacoecimorpha pronubana* in Hungary; Hungary average temperature of in January (50 years average 1901–1950)

Köszönetek – Acknowledgements. Köszönöm Maráci Lászlónak (Szombathely), hogy a borostyán levélen kinevelt, általa ismeretlen hernyó bábbőrét, s kikelő imágót azonosításra megküldte. Köszönöm Barry Goater (GB-Eastleigh) az angol nyelvi korrektúrát.

Irodalom – References

- Bacsó N. 1959: Magyarország éghajlata [Climate of Hungary] – Akadémiai Kiadó, Budapest, 302 p.
- Bodor J. & Szabóky Cs. 2010: Szegfű-sodromolyveszély. – Kertészet és Szőlészet 59 (45): 20–21.
- Bradly J. D., Tremewan W. G. & Smith A. 1973: British Tortricoid Moths. Cochyliidae and Tortricidae: Tortricinae. – The Ray Society, London, 336 p., 43 pls.
- Eitschberger U. 2016: *Cacoecimorpha pronubana* (Hübner, 1799) auf *Laurus nobilis* L. mit Angaben zur Biologie (Lepidoptera, Tortricidae). – *Atalanta* 47 (3/4): 495–499
- Fazekas I. 2011: A *Cacoecimorpha pronubana* (Hübner, [1796–99]) új tápnövénye az *Aeonium arboreum* (L.) Webb & Berthel. (Lepidoptera: Tortricidae) | *Aeonium arboreum* (L.) Webb & Berthel: a new food plant of *Cacoecimorpha pronubana* (Hübner, [1796–99]) (Lepidoptera: Tortricidae). – *e-Acta Naturalia Pannonica* 2 (2): 135–140.
- Kakas J. (ed.) 1960: Magyarország éghajlati atlasza | II. kötet | Adattár | Klima-Atlas von Ungarn | Band II. | Tabellen. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 263 p.
- Maitland-Emmet A. & Heath J. (1991) The moths and butterflies of Great Britain and Ireland, Volume 7 Part 2, Lasiocampidae – Thyatiridae. – Harley, Colchester, 400 p.
- Ostrauskas H., Ivinskis P. & Buda V. 2008. Moth species caught in traps during the survey of *Cacoecimorpha pronubana* (Hbn.) – Lepidoptera, Tortricidae – in Lithuania. – *Acta Zoologica Lituanica* 18 (1). DOI: 10.2478/v10043-008-0005-0
- Razowski J. 2002: Tortricidae of Europe. Volume 1. Tortricinae and Chlidanotinae. – František Slamka, Bratislava, 247 p.
- Szeőke K. 2002: A szegfű-sodrómoly (*Cacoecimorpha pronubana* Hübner) megjelenése Magyarországon. – *Növényvédelem* 38 (7): 353–354.
- Van de Vrie M. 1991: Tortricids in ornamental crops in greenhouses, pp. 515–539. In van der Geest L. P. S. & Evenhuis H. H. (eds.): *Tortricid Pests | Their Biology, Natural Enemies and Control*. – Elsevier Science, Amsterdam.
- Wyoski M. & Izhar Y. 1976: The carnation leafroller *Cacoecimorpha* (*Cacoecia*) *pronubana* Hübner (Lepidoptera, Tortricidae) on avocado trees in Israel. – *California Avocado Society 1976 Yearbook* 60: 92–95.
- <http://www.kerteszettesszoleszet.hu/node/520> [visited, 14.01.2011]
- http://www.lepiforum.de/cgi-bin/lepiwiki.pl?Cacoecimorpha_Pronubana [visited, 11.04.2011]

***Gynnidomorpha alismana* (Ragonot, 1883) elterjedése
Magyarországon
Distribution of *Gynnidomorpha alismana* (Ragonot, 1883)
in Hungary
(Lepidoptera: Tortricidae)**

Fazekas Imre

Abstract. *Gynnidomorpha alismana* is very local and rare in Hungary. The species was first collected in Hungary by Osthelder in 1929. The whereabouts of the specimen was unknown to Hungarian researchers. The author found it in the collection of Zoologische Staatssammlung of Munich (gen. prep. I. Fazekas, No. 2746) in 1994.

G. alismana has been collected only in the lowlands and highlands in swamps, floodplains, ditches, streams and lakes. For a long time, it was known only in the Hungarian Plain. In 2004, it was unexpectedly found west of the Danube River in the Transdanubian Hills.

Moths were collected in May and early September, and fly at sunset, but also come later to light. The larvae inhabit stems of *Alisma plantago-aquatica* but due to repeated misidentifications this record, as well as published habitats, need verification.

The author assumes that before the regulation of rivers and streams, the species was more widespread in Hungary. Nowadays, habitats are highly fragmented and there is no possibility of an interrelationship between populations. The species is in regression. Several habitats have been lost or destroyed. Preferred habitat in Hungary: water-fringing helophyte beds with *Butomus*, *Eleocharis* or *Alisma*, non-tussock tall-sedge beds and eu- and mesotrophic reed and *Typha* beds. The species deserves protection in Hungary. It is very questionable whether there are breeding populations in Eastern Hungary (Hortobágy, Kisvárdá). It has not been collected in this geographical region since the 1950's.

The study presents the diagnosis of the species, an image of the wing pattern, the genitalia. It includes a map of the geographical distribution of the species.

Keywords. Lepidoptera, Tortricidae, *Gynnidomorpha alismana*, bionomy, distribution, Hungary.

Author's address. Fazekas Imre | Pannon Intézet / Pannon Institute | 7625 Pécs, Magaslati út 24. | Hungary | E-mail: fazekas@microlepidoptera.hu

Bevezetés – Introduction

Egy korábbi munkámban már rámutattam (Fazekas 2014), hogy a hazai faunisztikai munkákban (vö. Ács et al. 1990, Gozmány & Szabóky 1986) a *Phalonidia* és *Gynnidomorpha* genusba tartozó fajokat rendszeresen felcserélték. Erről győződtem meg a különböző gyűjteményekben őrzött bizonyító példányok revíziója. Ezért azokat a publikációkat, amelyben a *Phalonidia* és *Gynnidomorpha* genusba tartozó fajokat közölnek csak megfelelő ellenőrzés után lehet elfogadni.

Magyarországról a *Gynnidomorpha alismana* fajt először egy Pusztapeszéren gyűjtött példány alapján közöltem, s a bizonyító példányt a müncheni állami zoológiai gyűjtemény anyagának vizsgálata közben találtam meg: „♂, Pusztapeszér, 11.VII.1929, leg. Osthelder, gen. prep. Fazekas I., No. 2746, in coll. Zoologische Staatssammlung of

Münnich „...[Piercea] alismana ist eine für die ungarische Fauna neue Art.” (Fazekas 1994).

Jelen tanulmányomban áttekintem a *G. alismana* identifikációjához szükséges habitus és genitália bélyegeket, összehasonlítva a közelrokon ill. hasonló fajokkal. Bemutatom a faj bionómiáját és földrajzi elterjedését, az eddig megvizsgált gyűjteményi anyagok alapján.

Anyag és módszer – Material and Method

Az imágók képei Sony DSC-H100v fényképezőgéppel és Zeiss sztereó mikroszkópra szerelt BMS tCam 5,0 MP digitális kamerával készültek, a ScopePhoto 3.0.12 szoftver segítségével. A genitália fotókat a Scopium XSP-151-T-Led biológia mikroszkóppal és a számítógéphez csatlakoztatott MicroQ 5.0 MP digitális kamerával készítettem 20x-os és 50x-es nagyítással. Az így elkészített habitus és preparátum fotókat a Corel Draw/Paint és Photoshop programokkal elemeztem. A bizonyító példányok a MTM (Budapest), illetve Pannon Intézet (Pécs), Arnold Schreurs (NL-Kerkrade) illetve a müncheni (Zoologische Staatssammlung of Münnich) gyűjteményekben vannak elhelyezve.

Eredmények – Results

***Gynnidomorpha alismana* (Ragonot, 1883)**

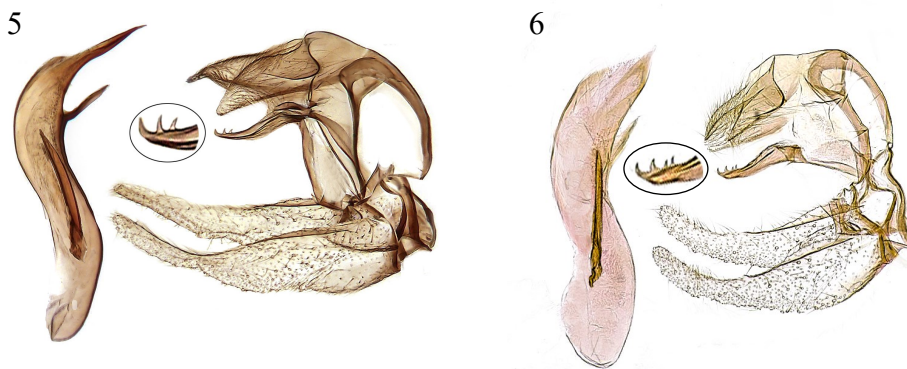
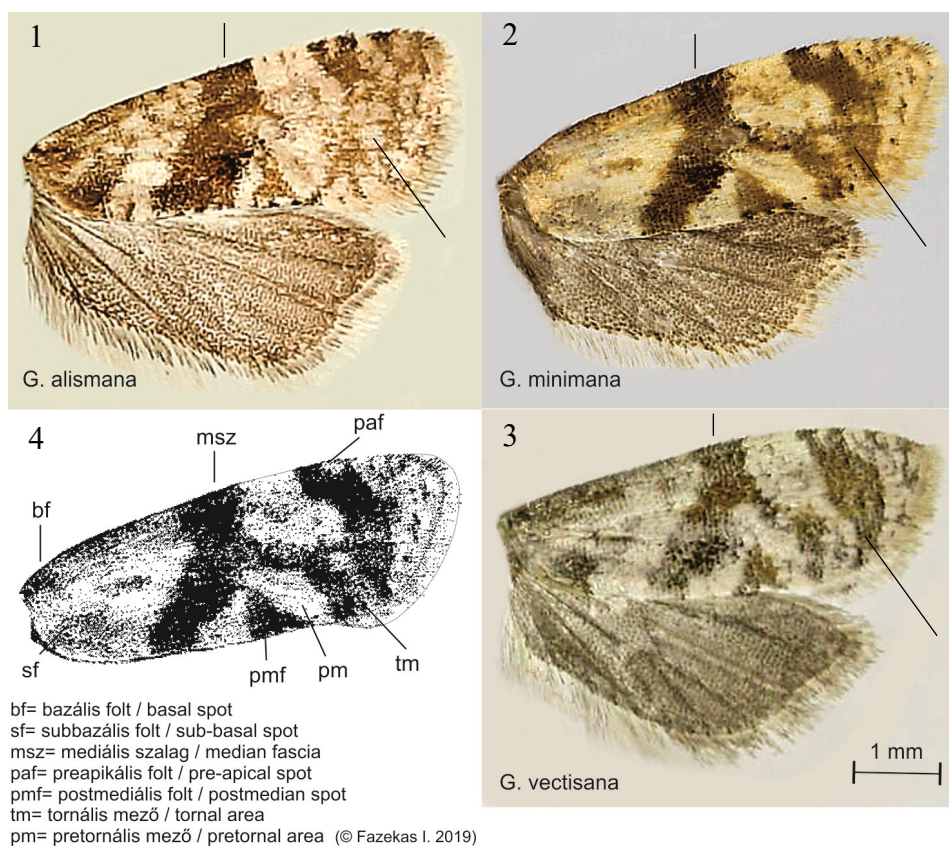
Cochylis alismana Ragonot, 1883, Bull. Sc. ent. Fr., (6) 3: CXVII. Locus typicus: ? "France".

Irodalom – References. Fazekas 1994ab; Fazekas & Schreurs 2010; Razowski 2002, 2009.

Megvizsgált anyag – Examined material. ♂, Bátorliget, 1948.VIII.7., ligeterdő, leg. Kaszab Z., gen. prep. Fazekas I., No. 3325; 2 ex Kisvárdá, 1957.VII.11; Kisvárdá, 1957.IX.2. – fénycsapda; ♀, Kömörő, 1971.V.20., leg. fénycsapda, gen. prep. Fazekas I., No. 3324; ♂, „Vághidas” [dátum nélkül], Pazsiczky, gen. prep. Fazekas I., No. 3326; ♀, „Vághidas” ’917.VII.30. [leg.] Pazsiczky, gen. prep. Fazekas I., No. 3333; ♂, ♀, Hortobágy, 1952.IX.1-6, 1952.IX.16., leg. Issekutz, gen. prep. Fazekas I., No. 3327, 3332; ♂, Hortobágy, 1952.V.12-16., leg. Issekutz, gen. prep. Fazekas I., No. 3328., [det. Razowski= *Phalonidia manniana* FR]; ♂, Kisvárdá, 1957.VII.11., leg. fénycsapda, gen. prep. Fazekas I., No. 3329; ♂, Borosjenő, ’925.VIII.5., [leg.] Diószeghy, gen. prep. Fazekas I., No. 3330. További magyarországi példányok: ♂ & ♀, Dombóvár, Gunaras, 12–24.07.2004, leg. et coll. Schreurs (NL-Kerkrade), det. H. v. Wolf; ♂, Pusztapeszér [Kunpeszér], 11.VII.1929, leg. Osthelder, gen. prep. Fazekas I., No. 2746; ♂ & ♀, Kunfehértó, 2001. VII. 30. leg. et. det. Fazekas I.; ♂, Tihany, Belső-tó, 1998. VII. 28. leg. et. det. Fazekas I.

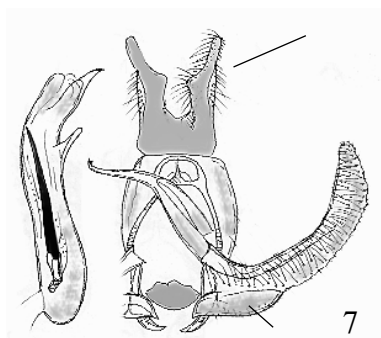
Diagnózis – Diagnosis. A szárnyak fesztávolsága 11–13 mm. Az elülső szárny alapszíne krémszínű vagy szürkés. A bazális- és subbazális folt barnás, többnyire elmosódott; a mediális szalag olíva barna, a hátszegélynél szélesebb, mint a costa-nál, s kissé befelé hajlik; a postmediális folt világos barna, háromszög alakú; a preapikális folt a szegélytér irányába foltokra szakadozik, mint a tornális mező. A hátulsó szárny szürkésbarna. [Az elülső szárnyak terminológiája: 4. ábra.]

Hasonló fajok – Similar species. Az *G. alismana* szárnymintázata igen hasonlít a *G. minimana*-éhoz, de a *minimana* elülső szárnya nyújtottabb, alapszíne inkább sárgásabb, a mediális szalag sötétebb barna, keskenyebb és jobban hajlított. A gyűjteményekben gyakran felcserélik a *G. vectisana*-val, amelynek elülső szárnya az előbb fajoknál keskenyebb, alapszíne világosabb szürkésfehér (1–3. ábra). Azonban mindhárom faj fenotípusa földrajzilag, sőt évszatonként is igen variabilis, ezért a legbiztosabb azonosítást a genitáliák vizsgálata adja.

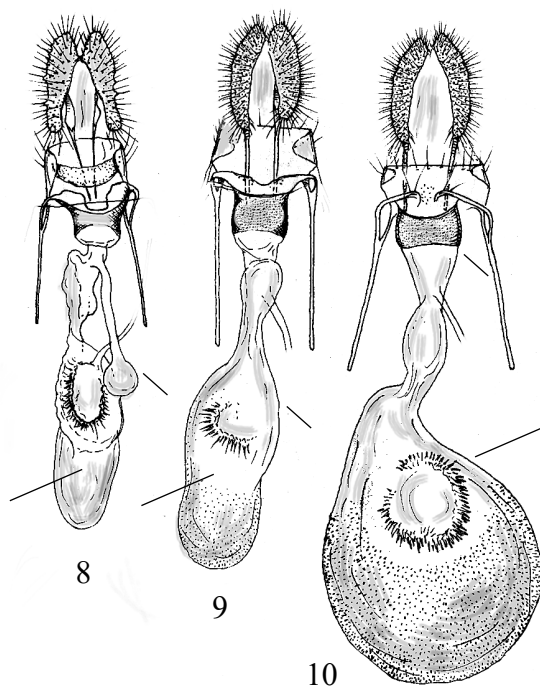
1–6. ábra. (1) *Gynnidomorpha alismana*, (2) *G. minimana*, (3) *G. vectisana*, (4) a *Gynnidomorpha* fajok elülső szárnyának mintázata és terminológiája, (5) a *G. alismana* ♂ genitália, (6) *G. vectisana* ♂ genitália (oldalnézetben, az aedeagus kiemelve).

Figures 1–6. (1) *Gynnidomorpha alismana*, (2) *G. minimana*, (3) *G. vectisana*, (4) terminology of forewing pattern of *Gynnidomorpha* species, (5) a *G. alismana* ♂ genitalia, (6) *G. vectisana* ♂ genitalia (lateral view, aedeagus separate).

7. ábra – Figure 7.

♂ genitália /genitalia;
Gynnidomorpha minimana

8–10. ábra – Figures 8–10.

♀ genitália /genitalia;
(8) *Gynnidomorpha alismana*,
(9) *G. vectisana*, (10) *G. minimana*
(Razowski 2009 nyomán módosítva /
After Razowski 2009, modified)

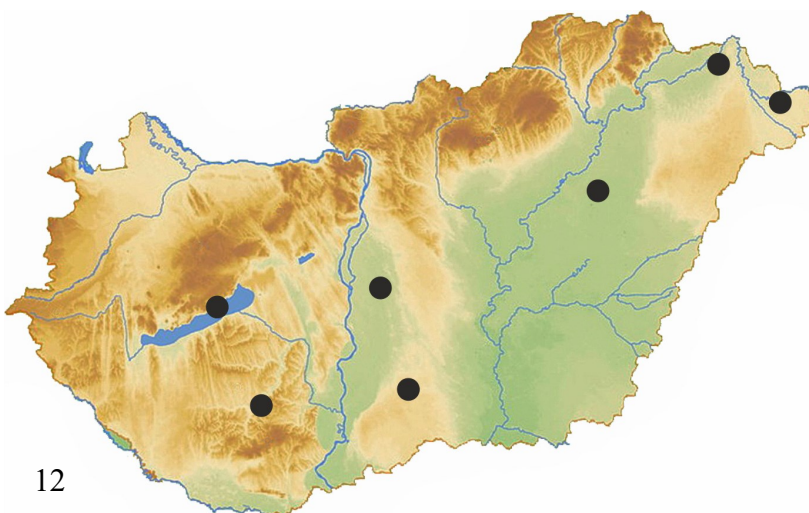
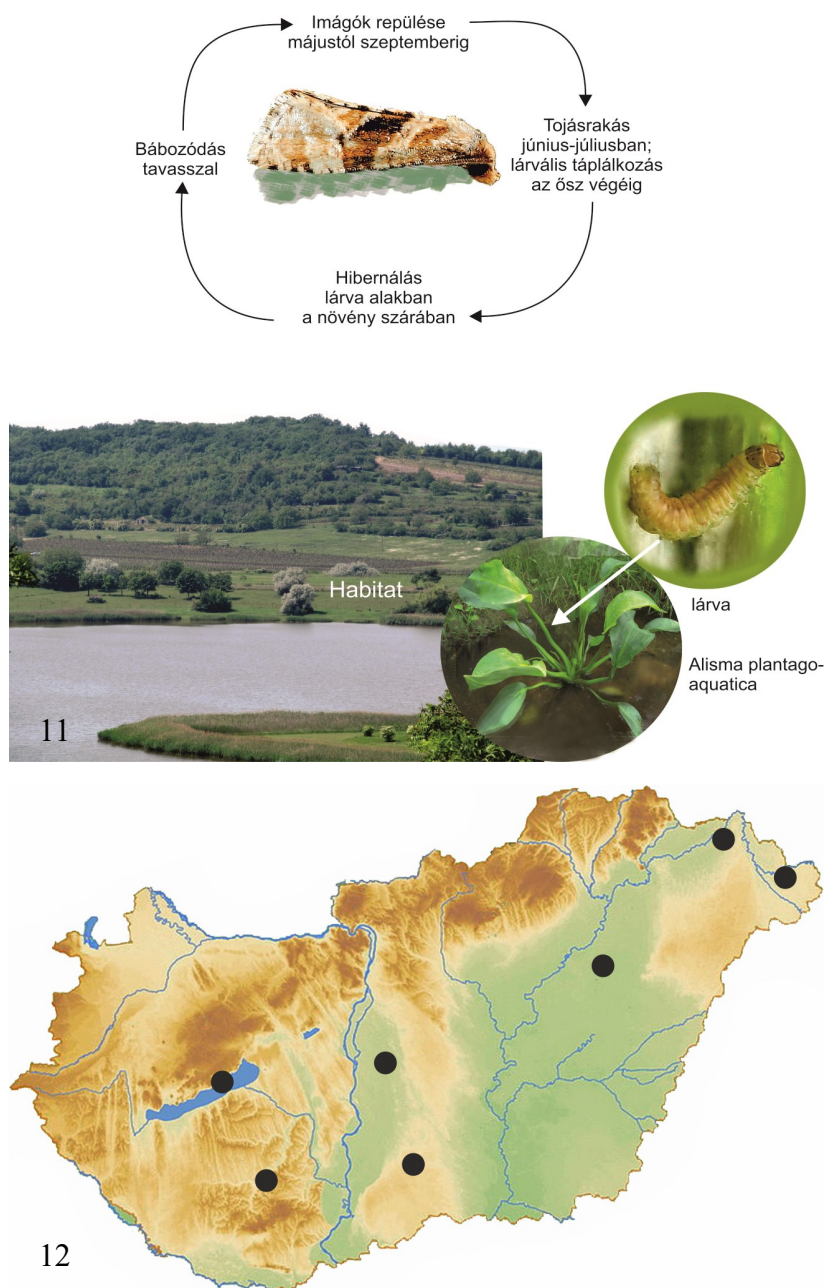
♂ genitália – ♂ genitalia. A *G. alismana* hím ivarszerve leginkább a *G. vectisana*-éval téveszthető össze, de az *alismana* socius-a erőteljesebb, a transtilla-n kevesebb tüske van, a valva apexe nyújtottabb. A *G. vectisana* aedeagus-a nagyobb és szélesebb, tüskeszerű apikális nyúlvány az *alismana*-nál rendszerint jóval fejlettebb (5–6. ábra).

♀ genitália – ♀ genitalia. A *G. alismana* corpus bursae-ja nyújtott, a signum koszorúja mély, a ductus bursae rövid és széles, a bulla seminalis lopótök alakú; a *G. vectisana* corpus bursae-ja hosszabb és szélesebb, a signum mező félköríves; *G. minimana* corpus bursae-ja nagy és körte alakú, a signum mező kör alakú (8–9. ábra).

Bionómia – Bionomy. A nőstény a tojásokat június-júliusban helyezi *Alisma plantago-aquatica* szárának felső részére, a szárban lévő járatban több lárva is táplálkozhat. A lárva zöldes, világosbarnás, alapszíne változékony, a fej és a nyakpajzs barna; egy szürkés, selymes szövedékben hibernál a szár alsó részében (11. ábra). A fagyok elmúltával kora tavasszal bábozódik. Az imágók repülése hosszan elnyúlt, földrajzi területenként változó lehet; már május elején megjelennek és még szeptemberben is gyűjthetők. Preferált habitatok: nem tőzegképző nádasok, gyékényesek és tavikákások, vízparti virágkákás, csetkákás, vízi hídőrös, metyekőrös mocsarak, nem zombékoló magassástelek (Bölöni et al. 2011; ÁNÉR B1a, B3, B5).

Magyarországi elterjedés – Distribution in Hungary. Dunamenti-síkság (Pusztapeszér [Kunpeszér]; Nyírség (Bátorliget, Kisvárd), Felső-Tisza-vidék (Kömörő), Közép-Tisza-vidék (Hortobágy), Duna-Tisza közti síkvidék (Kunfehértó); Külső-Somogy (Dombóvár); Balaton-medence (Tihany). Magyarországon főként síkvidéki (planícien), s részben dombvidéki faj, amely igen lokális és ritka (12. ábra).

Természetvédelmi helyzet – Conservation situation. A hazai állomány nagyságát a kutatások hiányossága miatt hozzávetőlegesen sem lehet megbecsülni. A populációk fennmaradása főként a bátorligeti ősláp, a Kiskunsági Nemzeti Park és a Tihanyi-félszigeten lehetséges, azonban ezek között a populációfragmentumok között nem biz-

11. ábra. A *Gynnidomorpha alismana* életciklusa és preferált habitatja
Figure 11. Life cycle of *Gynnidomorpha alismana* and preferred habitat

12. ábra. A *Gynnidomorpha alismana* lelőhelyei Magyarországon
Figure 12. Localities of *Gynnidomorpha alismana* in Hungary

tosított génkicszerődés. Az erősen izolált élőhelyeken a legfontosabb veszélyeztető tényezők a talajvízszintcsökkenés okozta kiszáradás, a táj- és társulásidegen fajok következtében a növényzet átalakulása. Meg kell szüntetni a vízelvezetéseket, a lecsapolásokat, s igen fontos a természetes vízgazdálkodási jelleg visszaállítása a patakok, a folyók és tavak mentén. A partkiépítések (pl. horgászstégek, utak stb.) erősen zavarják az élőhelyek fennmaradását.

Földrajzi elterjedés – Geographical distribution. Európában a Brit-szigetektől Franciaországon és Portugálián át az Ural hegységig gyűjtötték. Mindenütt lokális. Liu és Li (2002) Kínából is kimutatták, de Razowski (2009) szerint ezeket az adatokat a nagyon „felületes” illusztrációk miatt újra meg kell vizsgálni. Az újabb vizsgálatok azonban megerősítették a kínai előfordulást, sőt Koreából és Mongóliából is vannak adatok, s nem csak a síkvidékekről, hanem a 700–1600 m-es magasságokból is (Sun & Li 2013). Valószínűleg egy több központú palearktikus faunaelem.

Magyarország *Gynnidomorpha* fajai – List of *Gynnidomorpha* species in Hungary

Gynnidomorpha luridana (Gregson, 1870)

Gynnidomorpha minimana (Caradja, 1916)

Gynnidomorpha alismana (Ragonot, 1883)

Köszönet – Acknowledgements. Köszönöm Bálint Zsoltnak (Budapest), hogy biztosította MTM anyagának vizsgálatát, illetve lektorok észrevételeit. Köszönöm Arnold Schreurs-nak (NL-Kerkrade), hogy a dombóvári élőhelyre felhívta a figyelmemet. Végezetül megköszönöm Barry Goater-nek (GB-Eastleigh) az angol nyelvi korrektúrát.

Irodalom – References

- Ács E., Bálint Zs., Ronkay G., Ronkay L., Szabóky Cs., Varga Z. & Vojnits A. 1990: The Lepidoptera of the Bátorliget Nature Conservation Areas. In: Mahunka S. (ed.): The Bátorliget Nature Reserves – after forty years. – Budapest, pp. 505–540.
- Bartha D. & Király G. 2015: Magyarország edényes növényfajainak elterjedési atlasza | Distribution atlas of vascular plants of Hungary. – Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó / University of West Hungary Press | Sopron | 330 p.
- Bradley J. D., Tremewan W. G. & Smith A. 1973: British Tortricoid Moths | Cochyliidae and Tortricidae: Tortricinae. – The Ray Society, 251 p.
- Böloni J., Molnár Zs. & Kun A. (eds.) 2011: Magyarország élőhelyei [Habitats of Hungary] | Vegetációtípusok leírása és határozója | ÁNER 2011. – MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete, Vácrátót, 441 p.
- Fazekas I. 1994a: A magyarországi makrorégiók Cochylini faunája (Lepidoptera: Tortricidae) I. A Dunántúli dombság. – Állattani Közlemények 80: 35–56.
- Fazekas I. 1994b: Das Cochylini-Material aus Ungarn des Wiener Naturhistorischen Museums und der Zoologischen Staatssammlung München. – Nachrichtenblatt der Bayerischen Entomologen 43: 39–46.
- Fazekas I. 2014: A *Phalonidia manniana* (Fischer von Röslerstamm, 1839) és a *Ph. udana* (Guenée, 1845) elterjedése Magyarországon – Distribution of *Phalonidia manniana* (Fischer von Röslerstamm, 1839) and *Ph. udana* (Guenée, 1845) in Hungary (Lepidoptera: Tortricidae). – *Microlepidoptera.hu* 7: 49–60.
- Gozmány L. & Szabóky Cs. 1986: *Microlepidoptera*. In Mahunka S. (ed.): The Fauna of the Kiskunság National Park. – Budapest, pp. 247–299.
- Király G. (ed.) 2009: Új magyar fűvészkönyv | Magyarország hajtásos növényei | Határozókulcsok. – Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság, 616 p.

-
- Liu Y. & Li G. 2002: Lepidoptera, Tortricidae. In Zhu H. (ed): Fauna Sinica, Insecta, 27. – Science Press, Beijing 463 p., 106+2 pls.
- Razowski J. 2001: Die Tortriciden (Lepidoptera, Tortricidae) Mitteleuropas. – František Slamka, Bratislava, 319 p.
- Razowski J. 2009: Tortricidae (Lepidoptera) of the Palaearctic Region | Volume 2 | Cochylini. – František Slamka, Kraków – Bratislava, 195 p.
- Sun H. H. & Li H. H. 2013: A Brief Summary of Tribe Cochylini from China (Lepidoptera: Tortricidae, Tortricinae). – Hong Kong Entomological Society 5 (1): 13–18.

Weboldalak – Websites

<https://www.gbif.org/species/4530798>

https://en.wikipedia.org/wiki/Gynnidomorpha_alismana